

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра міжнародної економіки, природних ресурсів та економіки
міжнародного туризму

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему «Інноваційний потенціал України та її співробітництво з Китаєм»

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0519-ме
спеціальності 051 «Економіка»
освітньої програми «Міжнародна економіка»
Шпунтова А.О.

Керівник: д.е.н., доцент Переверзева А.В.

Рецензент: к.е.н., доцент Корінний С.О.

Запоріжжя – 2020

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економічний

Кафедра міжнародної економіки, природних ресурсів та економіки міжнародного туризму

Рівень вищої освіти магістр

Спеціальність 051 «Економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Зав. кафедри _____

« ____ » _____ р.

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА СТУДЕНТОВІ
Шпунтовій Анастасії Олександрівні

1. Тема роботи (проекту)

«Інноваційний потенціал України та її співробітництво з Китаєм»

керівник роботи (проекту) Переверзєва Анна Василівна, д.е.н., професор
 затверджена наказом по інституту від «18» червня 2020 р. № 810-с

2. Строк подання студентом роботи (проекту) 30.11.2020

3. Вихідні дані до роботи (проекту) інформаційна база законодавчих та нормативних урядових актів, матеріали державної служби статистики України, статистична база міжнародних організацій, публікації у фахових журналах, електронні економічні публікації, Інтернет ресурси.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що належить розробити)

1. Теоретико-методичні основи розвитку інноваційного потенціалу у глобалізованому світі

2. Аналіз інноваційного потенціалу України

3. Підвищення інноваційного потенціалу з урахуванням досвіду Китаю

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

У кваліфікаційній роботі було побудовано всього 6 рисунків та 7 таблиць. Графічний матеріал використано при аналізі динаміки зміни інноваційного потенціалу України.

6. Консультанти розділів роботи (проекту)

Розділ	ПП, посада Консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	д.е.н., професор Переверзєва А.В.	01.09.2020	01.09.2020
I розділ	д.е.н., професор Переверзєва А.В.	12.09.2020	12.09.2020
II розділ	д.е.н., професор Переверзєва А.В.	17.10.2020	17.10.2020
III розділ	д.е.н., професор Переверзєва А.В.	20.11.2020	20.11.2020
Висновки	д.е.н., професор Переверзєва А.В.	20.11.2020	20.11.2020

7. Дата видачі завдання 18.06.2020

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Термін виконання етапів проекту (роботи)	Примітка
1	Вибір теми	18.06.2020	18.06.2020
2	Складання робочого плану	26.06.2020	26.06.2020
3	Підбір літератури та вивчення літературних джерел	07.09.2020	07.09.2020
4	Складання плану	11.09.2020	11.09.2020
5	Виконання вступу	21.09.2020	21.09.2020
6	Виконання розділу 1	12.09.2020	12.09.2020
7	Виконання розділу 2	17.10.2020	17.10.2020
8	Виконання розділу 3	20.11.2020	20.11.2020
9	Формулювання загальних висновків	20.11.2020	20.11.2020
10	Подання роботи на кафедру на передзахист	23.11.2020	23.11.2020
11	Попередній захист роботи на кафедрі	09.11.2020	09.11.2020
12	Оформлення роботи та проходження нормоконтролю	23.11.2020	23.11.2020
13	Одержання відгуку та рецензії	27.11.2020	27.11.2020
14	Подання остаточного варіанту роботи на кафедру	30.11.2020	30.11.2020

Студент _____

Шпунтова А.О.

Керівник роботи _____

Переверзєва А.В.

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____

О.В. Гамова

ЗМІСТ

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА.....	2
РЕФЕРАТ.....	5
SUMMERY.....	6
ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ.....	10
1.1 Сутність та структура інноваційного потенціалу.....	10
1.2 Економічна глобалізації як чинник інноваційної діяльності.....	19
1.3 Систематизація показників оцінки інноваційного потенціалу.....	27
Висновки до розділу 1.....	34
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ.....	35
2.1 Роль глобалізації у поширенні інновацій.....	35
2.2 Сучасний стан інноваційного потенціалу національної економіки...	39
2.3 Компаративний аналіз інноваційної активності в Україні.....	43
Висновки до розділу 2.....	46
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В УКРАЇНІ.....	48
3.1 Зарубіжний досвід активізації інноваційної діяльності.....	48
3.2 Перспективи співпраці України та Китаю в галузі інновацій.....	60
3.3 Підвищення інноваційного потенціалу національної економіки в умовах активізації співробітництва.....	71
Висновки до розділу 3.....	80
ВИСНОВКИ.....	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	85
ДЕКЛАРАЦІЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ.....	92

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота бакалавра: 92 с., 7 табл., 6 рис., 71 джерело.

Об'єктом дослідження є сукупність соціально-економічних відносин з приводу формування інноваційного потенціалу України.

Предмет дослідження – теоретичні та практичні аспекти розвитку інноваційного потенціалу України в умовах міжнародної співпраці, як передумови зростання ефективності та продуктивності національної економіки.

Мета роботи – дослідження особливостей формування та розвитку інноваційного потенціалу української економіки та розроблення рекомендацій щодо стимулювання інноваційної активності на основі поглиблення співробітництва з Китаєм.

У процесі дослідження отримано такі наукові результати: визначено сутність та структуру інноваційного потенціалу; досліджено економічну глобалізацію як чинник інноваційної діяльності; систематизовано показники інноваційної активності; оцінено роль глобалізації у поширенні інновацій; проаналізовано сучасний стан інноваційного потенціалу національної економіки; розглянуто зарубіжний досвід активізації інноваційної діяльності; визначено перспективи співпраці України та Китаю в галузі інновацій; виокремлено можливості підвищення інноваційного потенціалу національної економіки в умовах активізації співробітництва.

Методи дослідження: логічного узагальнення, дедуктивний, метод аналізу та синтезу, порівняння, зведення, графічний.

ІННОВАЦІЯ, ГЛОБАЛІЗАЦІЯ, ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ, ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ, ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ, ІННОВАЦІЙНА ІНФРАСТРУКТУРА, ІННОВАЦІЙНА АКТИВНІСТЬ.

SUMMARY

Qualification work of the bachelor: 92 p., 7 tables, 6 figures, 71 sources.

The object of research is a set of socio-economic relations regarding the formation of innovation potential of Ukraine.

The subject of research - theoretical and practical aspects of the development of innovation potential of Ukraine in terms of international cooperation, as a prerequisite for increasing the efficiency and productivity of the national economy.

The purpose of the work is to study the peculiarities of the formation and development of the innovation potential of the Ukrainian economy and to develop recommendations for stimulating innovation activity on the basis of deepening cooperation with China.

In the process of research the following scientific results were obtained: the essence and structure of innovation potential were determined; economic globalization as a factor of innovation activity is investigated; systematized indicators of innovation activity; the role of globalization in the spread of innovations is assessed; the current state of the innovation potential of the national economy is analyzed; the foreign experience of activization of innovative activity is considered; prospects for cooperation between Ukraine and China in the field of innovation are identified; the possibilities of increasing the innovative potential of the national economy in the conditions of intensification of cooperation are singled out.

Research methods: logical generalization, deductive, method of analysis and synthesis, comparison, summary, graphic.

INNOVATION, GLOBALIZATION, INNOVATION POTENTIAL, INNOVATIVE ACTIVITY, INNOVATION PROCESSES, INNOVATION INFRASTRUCTURE, INNOVATIVE ACTIVITY.

ВСТУП

У сучасних умовах формування глобальної економічної системи на постіндустріальних засадах економічне зростання окремих країн та їх міжнародна конкурентоспроможність визначальною мірою обумовлюються інтелектуалізацією основних факторів виробництва та наявністю потужного інноваційного потенціалу. Про важливість інноваційного чинника в економічному розвитку свідчить, зокрема, той факт, що питома вага нових знань, які втілюються в товарах, технологіях, освіті, організації виробництва в розвинутих країнах, становить від 70 % до 85 % їх ВВП. Країни, які зробили інноваційний розвиток основою національно-економічної політики, залежно від часу входження в інноваційний процес робили пріоритетом інноваційної політики прорив або у виробничому процесі, або в інформаційно-комунікаційному, або в їх поєднанні.

Сучасні інновації у цілому спрямовуються на відтворення ефективного балансу між людством і природою, зміну засад суспільного життя, зміну ціннісних орієнтирів і філософії розвитку людства.

Успішна інноваційна політика повинна: базуватися на відродженні цінностей суспільного розвитку; створювати умови для підтримки впливовими суспільними групами інноваційного шляху розвитку; спиратися на нову ідеологію та зміст інновацій, які приходять на зміну інноваціям суспільства споживання; враховувати світовий досвід попередніх інновацій (з особливою увагою до негативного досвіду); визначати найбільш притаманну для стану та можливостей українського суспільства нішу в глобальному розвитку; спиратися на ідеологію, на наявні ресурси та технології їх примноження. Україна має потенціал для інноваційного розвитку. Українська держава перебуває на порозі усвідомлення необхідності формування національної політики на принципах інноваційного випередження на рівні як стратегії, так і тактики. Сьогодні

характеризується підвищеним зростаючим інтересом щодо вирішення проблем інноваційного розвитку не тільки шляхом звичайної констатації та фіксації статистичних даних та проблем активізації інноваційної діяльності в державі, але й шляхом якісного аналізу фундаментальних понять і категорій, формування нових підходів до вивчення інноваційної дійсності, подальшого її моніторингу, управління процесами та ефективної її організації.

Актуальність і ступінь розробленої теми визначається тим, що інноваційний потенціал є основним підґрунтям для економічного зростання держави. Інновації виступають ефективним засобом завоювання нових сегментів ринку та є основою підвищення стану національної економіки.

Дослідженням інновацій та інноваційного потенціалу присвячені праці як іноземних, так і українських учених. Серед іноземних необхідно виокремити Друкера П., Шумпетера Й., Менша Г., Котлера Ф., Брукінга Е., Фрімен К. Дослідники визначили інновації як засіб аналізу змін в економіці з метою використання їх в підприємницькій діяльності або інших сферах. У працях українських науковців Василенко В., Ілляшенко С., Біловодська О., Смерічевської С., Сидич О. та Фатхутдінов Р. детально досліджується теоретичні та практичні основи формування та розвитку інноваційного потенціалу.

Об'єктом дослідження є сукупність соціально-економічних відносин з приводу формування інноваційного потенціалу України в умовах поглиблення співробітництва з Китаєм.

Предмет дослідження – теоретичні та практичні аспекти розвитку інноваційного потенціалу України в умовах міжнародної співпраці, як передумови зростання ефективності та продуктивності національної економіки.

Мета роботи – дослідження особливостей формування та розвитку інноваційного потенціалу української економіки та розроблення рекомендацій щодо стимулювання інноваційної активності на основі поглиблення співробітництва з Китаєм.

Досягнення цієї мети передбачає вирішення таких конкретних завдань:

- визначити сутність та структуру інноваційного потенціалу;
- проаналізувати економічну глобалізацію як чинник інноваційної діяльності;
- систематизувати показники інноваційної активності;
- оцінити роль глобалізації у поширенні інновацій;
- проаналізувати сучасний стан інноваційного потенціалу національної економіки;
- розглянути зарубіжний досвід активізації інноваційної діяльності;
- визначити перспективи співпраці України та Китаю в галузі інновацій;
- визначити можливості підвищення інноваційного потенціалу національної економіки в умовах активізації співробітництва.

У кваліфікаційній роботі використано такі методи дослідження: метод логічного узагальнення, дедуктивний, метод аналізу та синтезу, порівняння, зведення, графічний.

Наукова новизна кваліфікаційної роботи полягає у розробці дієвого інструментарію розвитку інноваційного потенціалу України з урахуванням іноземного досвіду та активізацією співпраці з Китаєм.

За результатами дослідження опубліковано статтю «Підвищення інноваційного потенціалу національної економіки в умовах активізації співробітництва» збірнику наукових праць молодих учених, аспірантів і студентів «Нова економіка»; тези доповіді «Проблеми розвитку інноваційного потенціалу України в умовах глобалізації» у Збірнику матеріалів XIII Міжнародної науково-практичної конференції «Управління соціально-економічним розвитком регіонів та держави»; «Розвиток співробітництва між Україною та Китаєм» у Збірнику матеріалів XV Міжнародної науково-практичної конференції «Виклики та перспективи розвитку нової економіки на світовому, державному та регіональному рівнях».

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

1.1 Сутність та структура інноваційного потенціалу

На сучасному етапі динаміка економічних процесів та темпи розвитку потребують уточнення та переосмислення сутності поняття «інноваційний потенціал». Науково-технічний прогрес, інтеграційні процеси в науці та господарській діяльності до переплетення вживання загальновідомих термінів.

Інноваційні процеси в економіці викликаються конкуренцією на ринку товарів і послуг. Однак, будучи генератором інновацій, сам ринок на увазі величезної нестійкості і мінливості не здатний запускати інноваційні процеси в потрібних напрямках і масштабах, не здатний забезпечити рівномірність і безперервність процесу впровадження інновацій в економіку загалом. На міжнародному ринку в одних і тих же умовах конкурують товари різних країн-виробників, що володіють різним рівнем конкурентності. Тобто, для запуску інноваційного процесу однієї конкуренції недостатньо, конкурентна боротьба є тільки причиною, джерелом інноваційних процесів, а необхідні ще умови, що сприяють їх розвитку, і, найголовніше, суб'єкти-рушії, що здатні поєднати в інноваційному процесі нові знання, умови і ресурси, що становлять зміст інноваційного потенціалу країни, галузі, підприємства.

Економічна категорію «інноваційний потенціал» будемо аналізувати через обґрунтування структурних компонентів – «потенціал» та «інновації».

Поняття «потенціал» походить від латинського слова «*potentia*», що в перекладі означає можливість, здатність, силу, міць. У більш широкому сенсі потенціалом називаються «джерела, можливості, засоби, запаси, які можуть бути приведені в дію, а також використані для розв'язання задачі, досягнення певної мети» [1, с. 242].

Інноваційна діяльність виступає основою подальшого існування та розвитку, а також дає можливість для підвищення конкурентних переваг. Сучасні конкурентні переваги все більше залежать не від ступеня володіння капітальними ресурсами і матеріальними цінностями, а від здатності співробітників до розробки і впровадження інновацій, що призводить до розширеного залучення інвестицій в інтелектуальний капітал і є базою економічного зростання на основі науково-технічного прогресу [48, с. 13].

Інновація – це термін, який уперше був введений у наукові поняття Й. А. Шумпетером [49] і означає «втілення наукового відкриття, технічного винаходу в новій технології або в новому виді виробу». Як говорив Шумпетер, інновація – це не просто нововведення, а нова функція виробництва, «нова комбінація». Наприклад, стосовно засобів праці інновація означає іншу їх якість, яка досягається не шляхом дрібних поліпшень старого устаткування, а шляхом розробки, виготовлення і використання у виробництві нового устаткування. Тобто, будь-яка інновація є нововведенням, однак не кожне нововведення є інновацією.

Для нововведень, що не є інноваціями, Г. Менш [50] запропонував термін «псевдо інновації».

Інновації, при цьому повинні розглядатися як безперервний процес навіть у тих випадках, коли цей процес може призвести до невдачі.

Існують різні підходи і ознаки класифікації інновацій. Їх критичний аналіз і узагальнення дозволили створити систему класифікації, яка містить класифікаційні ознаки і виділені відповідно до них види інновацій.

За предметним змістом інноваційної діяльності:

- продуктові – орієнтовані на створення і використання нових чи вдосконалених продуктів у сфері виробництва чи споживання;
- технологічні – нові способи (технології) виготовлення традиційних, удосконалених чи принципово нових продуктів;
- управлінські – нові методи, стилі, форми, прийоми управління підприємствами, установами тощо;

- ринкові – проникнення на нові ринки чи створення нових ринків.

За сферами діяльності (характером застосування):

- виробничі – використовуються у сфері виробництва;
- економічні – використовуються у сфері економічних відносин;
- маркетингові – використовуються у сфері маркетингової діяльності, у тому числі маркетингові дослідження, товарна, цінова, збутова, комунікаційна політика, управління маркетингом тощо;
- соціальні – використовуються у соціальній сфері;
- екологічні – використовуються у сфері природокористування і охорони навколишнього середовища;
- правові і т. ін.

За ступенем новизни (глибини змін, що вносяться у сферу їх створення і використання):

- радикальні (піонерні), що базуються на відкриттях, вони, як правило, спричиняють створення нових галузей виробництва і споживання, нових ринків, формування нових відносин у різних сферах людської діяльності тощо;
- ординарні, що базуються на винаходах або нових рішеннях і вносять істотні зміни в традиційні галузі діяльності;
- поліпшуючі, що базуються на раціоналізаторських пропозиціях і вдосконалюють традиційні продукти, технології, методи управління тощо.

Взаємозв'язки цих видів інновацій (у тому числі їх різновидів) показано в табл. 1.1.

За масштабом новизни:

- нові для підприємства чи установи;
- нові для галузі;
- нові для країни;
- світової новизни.

Таблиця 1.1 – Взаємозв’язки та характеристики інновацій, виділених за рівнем новизни

Характеристика	Базисні		Поліпшуючі	
	Радикальні	Ординарні	Модифікуючі	Замінюючі
Техніко-технологічна і споживча новизна	Принципова новизна	Нові способи задоволення потреб	Нові споживчі властивості товарів та підвищення корисності споживання нових товарів	
Потреби	Нові (потенційні)	Існуючі (фактичні)		
Альтернатива використання (споживання)	Залужить від ступеня усвідомлення, виникнення нової потреби та необхідності задоволення	Диференціація у підходах до задоволення існуючих потреб	Безальтернативне задоволення існуючої потреби новим способом	
Замінність	Аналогів не існує		На основі існуючої моделі	
Ринкова новизна	Формування нових ринків	Поступове виділення нового цільового сегмента	Існуючий цільовий сегмент (споживачі попереднього покоління продукту)	

Джерело: складено автором за даними [50]

За адресатом інновацій:

- для виробника;
- для споживача;
- для суспільних і державних інституцій тощо.

За видом одержуваного ефекту:

- такі, що дають науково-технічний ефект;
- такі, що дають економічний ефект;
- такі, що дають соціальний ефект;
- такі, що дають екологічний ефект;
- такі, що дають інтегральний ефект.

За ступенем матеріальної відчутності:

- продуктові (нові чи модифіковані продукти);
- процесні (нові чи модифіковані технології, методи управління, організаційні форми тощо);

– об’єкти інтелектуальної власності (комерціалізовані раціоналізаторські пропозиції, патенти, ноу-хау, ліцензії, торгові марки, торгові знаки, конструкторська, технологічна та ін. документація, корисні моделі, промислові зразки тощо) [48, с.13-15].

Узагальнена схема класифікації інновацій наведена у таблиці 1.2. Інноваційні процеси – сукупність прогресивних, якісно нових змін, що безперервно виникають у часі та просторі.

Таблиця 1.2 – Узагальнена класифікація інновацій

Класифікація ознака	Вид інновації
Предметний зміст інноваційної діяльності	продуктові
	технологічні
	управлінські
	ринкові
Сфера діяльності	виробничі
	економічні
	маркетингові
	соціальні
	екологічні
	правові
Рівень новизни	радикальні (піонери)
	ординарні
	модифікуючі
Масштаб новизни	нові для підприємства
	нові для галузі
	нові для країни
	світової новизни
Адресат інновацій	виробник
	споживач
Вид ефекту	науково-технічний ефект
	економічний ефект
	соціальний
	екологічний
	інтегральний
Ступінь матеріальної відчутності	продуктові
	процесні
	об’єкти інтелектуальної власності

Джерело: складено автором за даними [49]

Результатами інноваційних процесів є нововведення, впроваджені в господарську діяльність людини. Вони класифікуються на такі групи: технічні, організаційні, економічні, соціальні, юридичні, локальні та глобальні.

Технічні нововведення з'являються у формі нових продуктів (виробів), технологій їх виготовлення, засобів виробництва (машин, устаткування, енергії, конструкційних матеріалів). Розрізняють два типи технологічних інновацій: продуктові і процесні. Впровадження нового продукту визначається як радикальна продуктова інновація. Такі нововведення засновані на принципово нових технологіях або на поєднанні існуючих технологій у новому їх застосуванні. Удосконалення продукту – інкрементальна продуктова інновація – пов'язано з існуючим продуктом, коли змінюються його якісні або вартісні характеристики.

Процесна інновація – це освоєння нових або значно вдосконалених способів виробництва і технологій, зміни в устаткуванні або організації виробництва.

За ступенем новизни інновації поділяються на принципово нові, тобто не мають аналогів у минулому, і у вітчизняної і закордонної практиці, і на нововведення відносно новизни. Принципово нові види продукції, технології і послуг мають пріоритетністю, абсолютною новизною і є оригінальними зразками, на підставі яких тиражуванням отримують нововведення-імітації, копії.

Серед інновацій-імітацій розрізняють техніку, технологію і продукцію ринкової новизни, нової сфери застосування та нововведення порівняльної новизни (мають аналоги на кращих зарубіжних і вітчизняних підприємствах) і нововведення-удосконалення. У свою чергу нововведення-удосконалення за предметно-змістовною структурою підрозділяються на витісняють, що заміщають, доповнюють, поліпшують і інше [50].

На основі аналізу теоретичних визначень категорій «інновації» та «потенціал» доцільно обґрунтувати поняття «інноваційний потенціал».

В економічну теорію поняття «інноваційний потенціал» вперше ввів К. Фрімен, який інноваційним потенціалом називав забезпечення зростання системи за рахунок інновацій [39]. При цьому, в зарубіжній і вітчизняній економічній літературі присутні різні точки зору щодо суті і основних характеристик інноваційного потенціалу. Е. Брукінг характеризує інноваційний потенціал як ядро всього потенціалу підприємства [40]. П. Друкер вперше вжив цей термін стосовно до сучасної промисловості, який вважав, що інновації починаються з аналізу наявного потенціалу з метою його ефективного використання. Вчений зазначав, що інновації починаються з аналізу наявного потенціалу з метою його ефективного використання [2]. Майкл Портер пов'язував інноваційний потенціал не тільки з прогресивними технологіями та науковими досягненнями, але і з можливістю надання високоякісних сервісів, використовуючи прогресивну логістику [41]. Ф. Котлер розглядає інноваційний потенціал виходячи з взаємодії можливостей і потреб [42].

Поряд із теоретичними дослідженнями, на практиці інноваційний потенціал проявляється у формі інноваційної активності, служить основою сталого розвитку [2, с. 147]. В рамках підходу сталого розвитку в структурі «потенціалу сталого розвитку», вирізняються соціальна, економічна та екологічна складові (рис. 1.1).

Економічна складова – це виробничий, фінансовий, маркетинговий, стратегічний та інформаційний потенціали. Соціальна складова – це соціальний, трудовий і мотиваційний потенціали. Інноваційний та науково-технічний потенціали відносяться до екологічної складової. Під екологічною складовою мається на увазі приріст корисного ефекту за рахунок оновлення (очищення). При цьому, таке оновлення відноситься також до змін технологій і засобів праці.

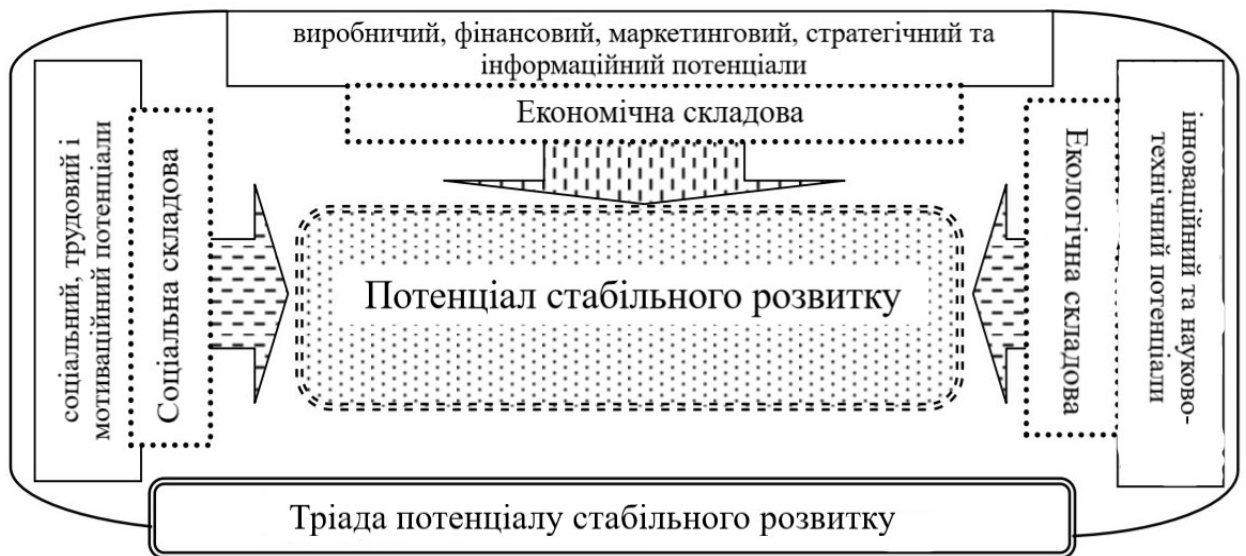

Рисунок 1.1 – Структура потенціалу в контексті стабільного розвитку

Джерело: розроблено автором на основі [43]

Інноваційний потенціал передбачає реальну або ймовірну спроможність держави виконувати цілеспрямовану роботу у сфері розробки, виробництва й упровадження інноваційного продукту або процесу. Структура інноваційного потенціалу наведена на рисунку 1.2.

Згідно з інноваційним підходом інноваційна активність формується в результаті взаємодії інноваційного та економічного потенціалів. До складу економічного потенціалу входять виробничо-технологічний, науково-технічний, фінансово-економічний і кадровий потенціали. Тоді, коли інноваційний потенціал є базисом розвитку, економічний потенціал формує передумови та інструментарій інноваційної активності. Робляться акценти на пріоритетності інновацій для розвитку всіх сфер сучасного суспільства, призначений для вивчення інноваційних перспектив ділової активності.

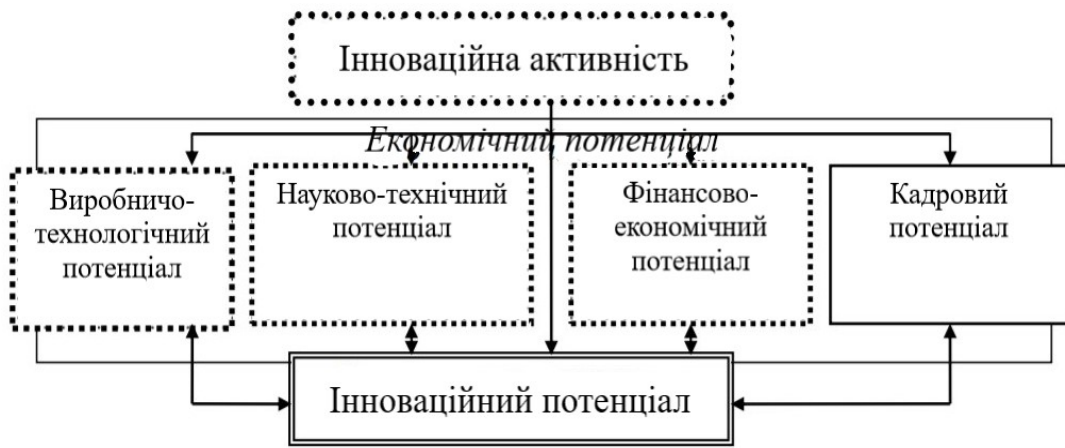

Рисунок 1.2 – Структура інноваційного потенціалу

Примітка: розроблено автором на основі [43; 44]

Сильною стороною інноваційного підходу є його чітка практична спрямованість, що забезпечить досягнення пріоритетів новаторів.

Тому інноваційний потенціал – це результат взаємодії науково-технічних передумов і ресурсних можливостей, яке формує перспективи подальшого розвитку виробництва і невиробничої сфери господарської діяльності на основі успішної системи управління, організації і контролю даних процесів.

Етапи інноваційного циклу:

- генерування і відбір ідей;
- бізнес-аналіз (аналіз ринку і розробку плану маркетингу);
- розробку, створення і випробування дослідного зразка інноваційної продукції),
- запуск виробництва й упровадження продукції [1].

Високий рівень інноваційного потенціалу є одним із головних факторів, який характеризує соціально-економічний розвиток країни.

Не менш важливою складовою частиною інноваційного потенціалу є науково-технічний потенціал, під яким слід розуміти: наявність сучасного обладнання і приладів для проведення науково-дослідних, конструкторських робіт, випробування зразків та виготовлення нової продукції. В сучасних умовах, коли йде процес безперервної зміни цін, зміни структури,

асортименту продукції, випуск інноваційних продуктів інформаційна система повинна бути здатна вчасно її використовувати для внесення корективів до нормативних і планових показників для прийняття відповідних управлінських рішень. Також важлива складова частина інноваційного потенціалу – інвестиційний потенціал. Під інвестиційним потенціалом слід розуміти можливість підприємства інвестувати у створення інноваційної продукції та придбання нової техніки. При чому мова йде не тільки про наявність власних коштів, а й можливості отримання позикових коштів. Банки дають кредити тільки успішним підприємствам, оскільки тільки в цьому випадку вони можуть бути впевнені в поверненні коштів. Таким чином, під інноваційним потенціалом слід розуміти можливість переходити з системи стабільної діяльності в інноваційну, використовуючи інтелектуальний, науково-технічний та інвестиційний потенціали.

1.2 Економічна глобалізації як чинник інноваційної діяльності

В сучасних умовах стратегію розвитку національних економік, окремих галузей і підприємств багато в чому визначають процеси глобалізації. Ці процеси об'єктивні і є наслідком сформованої системи міжнародного поділу праці, ускладнення виконуваних наукових досліджень і промислових розробок. Саме їх багатогранність породжує необхідність об'єднання матеріальних, фінансових і інтелектуальних ресурсів для вирішення складних макроекономічних завдань, в тому числі пов'язаних зі створенням високотехнологічних наукоємних продуктів нового покоління.

В даний час головним ендогенним фактором зростання продуктивності національної економіки вважається технічний прогрес, що виявляється в розвитку високих технологій, впровадження результатів інтелектуальної діяльності людських ресурсів і реалізації інновацій в практичну діяльність

сучасних підприємств [51-52]. Прогрес впливає на конкурентоспроможність підприємств, ринкову структуру і галузеву систему народного господарства, а також на міжнародну конкурентоспроможність економіки в умовах глобалізації. Здатність держави впроваджувати інновації в швидко розвиваються в галузях і застосовувати передові технології залежить в першу чергу від внутрішньої науково-технічної і промислової політики. Така політика є основним фактором, підтримує інноваційну діяльність господарюючих суб'єктів і формує умови для нових видів підприємницької діяльності [53].

У зв'язку з цим наукові дослідження та інновації як інструмент підвищення добробуту суспільства і продуктивності національної економіки повинні бути пріоритетними для підприємств і держави [19], оскільки є базисом реалізації технічного та економічного прогресу в якості значимого багатопланового фактору підвищення конкурентоспроможності і продуктивності [54-55].

Одним з ключових процесів розвитку світової економіки у XXI столітті є прогресуюча глобалізація, тобто якісно новий етап у розвитку інтернаціоналізації господарського життя [56].

Глобалізація позначає складний комплекс транскордонних взаємодій між фізичними особами, підприємствами, інститутами й ринками, який проявляється в поширенні потоків товарів, технологій і фінансових коштів, в неухильному зростанні й посиленні впливу міжнародних інститутів цивільного суспільства, в глобальній діяльності ТНК, в значному розширенні масштабів транскордонних комунікаційних й інформаційних обмінів, насамперед через мережу Інтернет, в транскордонному перенесенні хвороб і екологічних наслідків, а також у все більшій інтернаціоналізації певних типів злочинної діяльності [3].

Глобалізація виникла як процес, який якісно відрізняється від інтернаціоналізації тим що означає перехід до системи відкритого національного господарства у інтегроване світове господарство. Основними

характерними признаками глобалізації є: розповсюдження торгівлі та її лібералізація; інтернаціоналізація обігу капіталу й знищення перешкод для його руху; зміни у фінансовій сфері; поширення діяльності ТНК; переважена орієнтація попиту на світовий ринок; виникнення міжнародних фінансових інститутів [3].

Економічний вимір глобалізації відбиває постійне зростання взаємозв'язку між потребами людей, з одного боку, та можливостями виробництва й розповсюдження товарів і послуг із допомогою міжнародної торгівлі, надходження іноземних інвестицій і розвитку процесів транснаціоналізації – з іншого. Він визначається такими індикаторами: рівень торгівлі у вигляді суми всіх видів експорту й імпорту; прямі іноземні інвестиції як сума їх припливу та відтоку, а також використовуються додаткові індикатори: портфельні інвестиції у вигляді суми абсолютної вартості їх припливу та відтоку і доходи нерезидентів у формі заробітної плати чи прибутку від інвестицій, виражені у відсотках від ВВП.

До основних чинників, що обумовлюють процес глобалізації відносять:

1. Виробничі, науково-технічні й технологічні чинники, які полягають у тому, що різко зростають масштаби виробництва. Здійснюється перехід до нового технологічного способу виробництва – до наукоємних технологій, швидке розповсюдження нових технологій, які ліквідують перешкоди на шляху руху товарів, послуг, капіталів [3].

2. Організаційні чинники означають виникнення міжнародних форм здійснення виробничо-господарчої діяльності (ТНК) – це організаційні форми, межі діяльності яких виходять за національні кордони, набувають міжнародного характеру, сприяючи формуванню єдиного ринкового простору. Неурядові організації почали виходити на багатонаціональний або світовий рівень. До організаційних чинників також належить перетворення ТНК і міжнародних організацій на основних дійових осіб глобальної економіки [3].

3. Економічні чинники виражаються насамперед у лібералізації торгівлі товарами та послугами, ринків капіталу та інших формах економічної лібералізації, які викликали обмеження політики протекціонізму, зробивши світову торгівлю вільнішою. Слід зазначити, що в світі набуває великих розмірів концентрація і централізація капіталу, відбувається зростання похідних фінансово-економічних інструментів, різке скорочення часу здійснення валютних угод. Міжнародні економічні організації впровадили єдині критерії макроекономічної політики, уніфіковані вимоги до податкової, регіональної, аграрної, антимонопольної політики, до політики в області зайнятості та ін. До економічних чинників глобалізації відноситься також посилення тенденції до уніфікації й стандартизації. Частіше використовуються єдині для усіх країн стандарти на технологію, екологію, діяльність фінансових організацій, бухгалтерську й статистичну звітність. Стандарти поширюються на освіту й культуру [3].

4. Інформаційні чинники процесу глобалізації включають радикальну зміну засобів ділового спілкування, обміну виробничою, науково-технічною, економічною, фінансовою інформацією. Виникають і розвиваються принципово нові системи отримання, передачі й обробки інформації. Це дозволило створити глобальні мережі, які об'єднують фінансові й товарні ринки, включаючи ринки ноу-хау й професіональних послуг. Формування систем, які дозволяють з одного центру управляти розташованим в різних країнах виробництвом, зробили можливим оперативне, своєчасне й ефективне рішення виробничих, науково-технічних, комерційних задач. Комп'ютеризація, системи електронних рахунків і пластикових карток, супутниковий і оптико-волоконний зв'язок дозволяють практично миттєво переміщувати фінансову інформацію, укладати угоди, переводити кошти з одних рахунків на інші незалежно від відстані й державних кордонів [3].

5. Політичні чинники включають послаблення жорсткості державних кордонів, полегшення свободи руху громадян, товарів та послуг, капіталів [3].

6. Соціальні й культурні чинники глобалізації означають послаблення ролі традицій й звичок, соціальних зв'язків й звичаїв, подолання національної обмеженості, що підвищує мобільність людей в територіальному, духовному й психологічному аспектах, сприяє міжнародній міграції. Виникли тенденції формування глобалізованих «однорідних» засобів масової інформації, мистецтва, культури, подолання кордонів в освіті завдяки розвитку дистанційної освіти [3].

Глобалізація стала результатом дії цілої сукупності суб'єктивних та об'єктивних передумов та охопили усі сфери життя суспільства: економіку, політику, культуру, ідеологію тощо. Всі передумови можна об'єднати у такі блоки:

- науково-технологічні передумови;
- соціально-економічні передумови;
- політико-ідеологічні передумови;
- культурні передумови.

До науково-технологічних передумов слід віднести створення та масове поширення швидкодіючої комп'ютерної техніки, оптико-волоконних технологій передачі сигналів, супутникового й мобільного телефонного зв'язку, кібернетики, цифрових технологій кодування, нових поколінь телевізійних технологій, портативних електронних пристроїв, глобальної мережі Інтернет тощо. Розвиток науково-технічного прогресу спричинив модифікацію систем транспорту та зв'язку, інформаційного та телекомунікаційного секторів, це сприяло активному впровадженню технологічних інновацій у процес виробництва, обміну та розподілу. У результаті значно знизилась собівартість продукції, виникли нові можливості для транскордонного переміщення товарів, послуг, капіталу, робочої сили, ідей, інформації. Науково-технічний прогрес сприяв переходу

більшості розвинутих країн світу від постіндустріального типу розвитку до інформаційного, про що свідчить подвоєння кожні півтора року загального обсягу існуючої інформації у світі за останні 5-10 років.

Науково-технологічні передумови безпосередньо пов'язані з соціально-економічними. Розвиток телекомунікаційних технологій призводить до інтенсифікації міжнародних зв'язків, які в свою чергу сприяють уніфікації системи людських потреб. У результаті товари, які виробляються в одній країні, користуються попитом в іншій, незалежно від рівня розвитку останньої. І навпаки, пошуки шляхів підвищення конкурентоспроможності вимагають від суб'єктів господарювання запроваджувати новітні технології для зниження собівартості виробництва та покращення якості готової продукції. Крім того, шукаючи вільний доступ до обмежених ресурсів виробники вимушені переносити виробничий процес до інших країн, що стає можливим завдяки глобалізації. Передумовами цього виступають: міжнародний поділ праці, спеціалізація, кооперація, інтернаціоналізація виробництва, активний розвиток міжнародної торгівлі, а також концентрація та централізація капіталу. Як наслідок, у світі наприкінці ХХ ст. з'являється велика кількість міжнародних, транснаціональних корпорацій. До соціально-економічних передумов глобалізації слід також віднести становлення нової системи економічних взаємовідносин, яка склалася після Другої світової війни. Перш за все вона включила в себе прийняття долара як єдиної валюти для проведення міжнародних розрахунків, підписання в 1944 році в Бреттон-Вуді низки міжнародних угод щодо торгівлі, тарифів і вільних економічних зон.

Політико-ідеологічні передумови пов'язуються з соціально-економічними, оскільки вільний рух факторів виробництва можливий лише за сприятливою державною політикою. Сьогодні спостерігається тенденція пропаганди лібералізації господарського життя, дерегулювання ринків товарів, послуг і капіталу з боку розвинутих країн Півночі. Неолібералізм виступає новою ідеологією, яка прийшла на зміну модернізації в найбільш

розвинених країнах у 80-90-ті рр. ХХ ст. – саме в той період, коли почав чітко простежуватися процес глобалізації, посилення взаємозв'язку й цілісності світу. На базі неоліберальної економічної ідеології у 1980-і рр. під впливом урядів США й інших розвинених країн експертами МВФ і Всесвітнього банку сформульований «вашингтонський консенсус» як набір принципів господарювання, рекомендованих для впровадження країнам, що розвиваються, і, пізніше, країнам з перехідною економікою. Геополітичні зрушення у світі, пов'язанні з розпадом СРСР так само виступили каталізатором глобалізації, але ми вважаємо їх результатом неолібералізму. Крім того, на сьогоднішній день спостерігається практика надання МВФ кредитів різним країнам у разі виконання певних вимог. Розвитку процесу глобалізації сприяло і створення міжнародних регулюючих, фінансових, економічних та інших організацій. Таким чином уряди більшості країн світу й України в тому числі повинні корегувати власну політику. Впливають на політику країн і транснаціональні корпорації, в яких річний виторг може перевищувати ВВП окремих країн. У науковій літературі останнім часом з'являються припущення, що централізація та концентрація капіталу в найбільш розвинених країнах в майбутньому призведе до поступової втрати суверенітету, а національні держави зникнуть.

Сукупність перелічених передумов доповнюється культурним аспектом. У результаті постійних контактів між різними цивілізаціями протягом всього розвитку людства відбувається поступове їх зближення та взаємопереплетіння. Діяльність транснаціональних корпорацій, використання новітніх телекомунікаційних технологій безпосередньо впливають на зміни у традиціях, звичаях, світосприйнятті. Завдяки дії цих чинників широкого поширення сьогодні набуває американський спосіб життя. Американський політолог Бенджамін Барбер запропонував власне визначення культурному імперіалізму: «МакСвіт – бездушний споживчий капіталізм, який перетворює світ на сліпий уніфікований ринок». МакСвіт за Б. Барбером з'явився в Америці між 1950-1960 роками та поширився

завдяки комерційним інтересам. Музика, кіно, театр, книги – все створювалося для того, щоб формувати попит у споживачів, за рахунок використання слоганів, брендів, пісень, торговельних марок тощо [38, с.73]. Культурною передумовою також виступає визнання англійської мови міжнародною. Це відбулося завдяки масовому поширенню світової мережі Інтернет, яка раніше використовувалася в США для потреб Пентагону і мала лише англійський інтерфейс. Крім того, англійську мову використовують практично всі міжнародні організації як робочу; міжнародні наукові праці так само публікуються англійською. На сьогоднішній день завдяки поширенню вивчення у світі міжнародної мови стала можливою освіта у різних країнах світу та міжнародний обмін студентами. Разом з тим уряди намагаються зберігати національні особливості. Оскільки вони впливають на свідомість громадян та на розвиток туризму, який виступає важливою статтю ВВП практично всіх країн світу. Активізація туристичних потоків у свою чергу стала можливою з використанням сучасних транспортних засобів, новітніх інформаційних технологій.

Таким чином, в умовах глобальної економіки конкурентоспроможність національної економіки в значній мірі залежить від ступеня її орієнтації на інноваційні чинники розвитку. В цьому випадку постіндустріальна економіка починає активно трансформуватися в економіку знань. Розуміння цього змушує уряди різних держав відпрацьовувати національні інноваційні системи, що інтегрують у собі кращі інноваційні розробки науково-дослідних організацій і промислових підприємств. У цій ситуації першочерговим у формуванні концепції управління економікою стає завдання побудови такої стратегії, яка здатна забезпечити стійкі та високі показники розвитку як окремих підприємств і галузей, так і економіки в цілому.

1.3 Систематизація показників оцінки інноваційної активності

Конкурентоспроможність в загальному вигляді визначає здатність витримувати конкуренцію в порівнянні з аналогічними об'єктами на даному ринку. Це означає наявність сильних, стійких позицій на ринку [13]. Як правило, розрізняють конкурентоспроможність товарів і послуг, господарюючих суб'єктів і країни. Проблеми формування цих видів конкурентоспроможності отримали висвітлення в багатьох роботах українських зарубіжних вчених-економістів.

Існує кілька підходів до проблеми національної конкурентоспроможності:

- заперечення конкуренції між країнами;
- визнання «пасивної» конкуренції (як середовища існування);
- визнання активної конкуренції при федеративному устрої держави.

Таким чином, поняття «конкурентоспроможність країни» виправдано лише по відношенню до країн з федеративним устроєм. В цьому випадку країни змагаються за залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій, кваліфікованих кадрів, за подання сприятливих економічних умов, встановлення міжнародних і міжрегіональних економічних зв'язків і т.ін.

М. Портер розглядає конкурентоспроможність як сукупність трьох послідовних стадій:

- факторної стадії, коли успіх конкуренції залежить від вихідних ресурсних переваг, від наділеного факторами виробництва: природними і трудовими ресурсами і капіталом;
- інвестиційної стадії, коли конкурентні позиції забезпечуються за рахунок створення нових видів продукції, виробничих процесів, організаційних рішень та інших інновацій. Перехід на цю стадію вважається найтяжчим, оскільки інноваційний розвиток регіону потребує безпосереднього державного участі в заохоченні високих темпів інновацій

(через інвестиції в дослідження і розробки, вищу освіту, вдосконалення інституційної бази та ін.) [11, 12].

Слід підкреслити, що в сучасних умовах посилення конкуренції за залучення ресурсів націлює країну на розвиток головного чинника конкурентоспроможності - інноваційного процесу.

На основі узагальнення існуючих підходів до характеристики конкурентоспроможності країни можна дати наступне визначення цього поняття: інноваційна конкурентоспроможність країни - це її здатність до забезпечення сильних конкурентних позицій за рахунок інноваційного розвитку, спрямованого на досягнення стійкого економічного зростання і підвищення якості життя населення держави.

У світовій практиці оцінка рівня інноваційного потенціалу здійснюється в основному на національному рівні. Найбільш використовуваними є наступні показники:

1. Індекс науково-технічного потенціалу як складова інтегрального показника оцінки рівня конкурентоспроможності країни. Тут світовий показник національної конкурентоспроможності визначається експертами Всесвітнього економічного форуму на основі трьох складових: індексу макроекономічного середовища, індексу державних інститутів, індексу науково-технічного потенціалу. Індекс науково-технічного потенціалу розраховується на основі наступних даних:

- число патентів на 1 млн. населення;
- позиція країни за рівнем технологічного розвитку;
- внесок іноземних інвестицій в інноваційну діяльність місцевих фірм;
- число користувачів Інтернету на 10 000 осіб і т. д. [14].

2. Система оцінки інноваційної активності країни з індикаторами по Європейській шкалі інновацій (EIS). З 2001 по 2003 рр. система показників в EIS включала 17 індикаторів, в 2003-2004 рр. - 19 індикаторів, які були розділені на чотири групи: людські ресурси для інновацій, створення нових знань; передача і застосування знань; фінансування інновацій; продажу і

ринки. У 2005 р в міжнародному рейтингу інноваційної активності EIS індикатори були розділені на 5 груп (рис. 1.3) [15].

3. Фактори здійснення інновацій, що вимірюють структурні передумови, необхідні для розвитку інноваційного потенціалу:

- створення знань (дає оцінку рівня інвестицій в НДДКР, що розглядаються як ключовий елемент для побудови ефективної економіки на базі знань);

- інновації в підприємстві (вимірюють ступінь інноваційного розвитку на рівні фірми (на мікрорівні));

- застосування інновацій (оцінює структуру зайнятості, виробництва і реалізації з інноваційної точки зору і ролі інновацій в створенні доданої вартості);

- інтелектуальна власність (дає оцінку досягнутих результатів з точки зору активності патентування).

Розподіл місць в даному рейтингу проводиться на підставі інтегрального індексу, що включає п'ять вищеназваних підлеглих індексів.

4. Система індикаторів оцінки інноваційної діяльності країн за методикою ОЕСР. На відміну від європейської системи, яка оцінює інноваційний потенціал тільки розвинених країн, експерти ОЕСР наводять дані і по окремих країнах, які не є її членами. Оцінка рівня інноваційного розвитку країни відповідно до методики ОЕСР здійснюється за наступними напрямками:

1) створення та поширення знань:

- інвестиції в знання (сума витрат на наукові дослідження і розробки, витрати на вищу освіту і програмне забезпечення);

- число виданих патентів;

- чисельність зайнятих у сфері науки і високих технологій;

- інші;

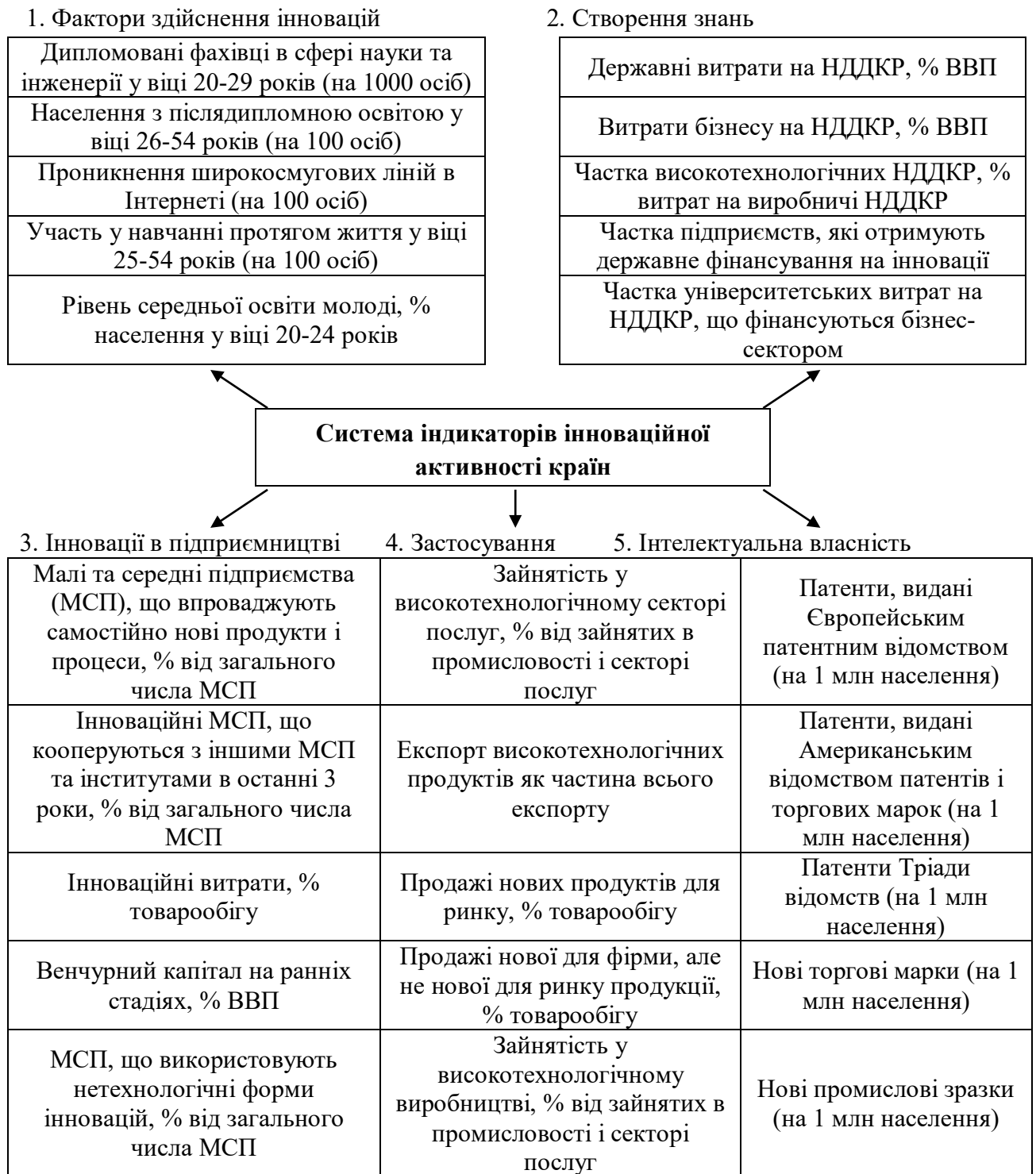

Рисунок 1.3 – Система індикаторів інноваційної активності країн EIS

Примітка: Сформовано автором на основі [15].

2) інформаційна економіка:

– інвестиції в телекомунікаційне обладнання та програмне забезпечення;

– число користувачів Інтернету;

- внесок телекомунікаційного сектора в міжнародну торгівлю;
- інші;
- 3) глобальна інтеграція економічної активності:
 - міжнародна торгівля;
 - обсяг прямих іноземних інвестицій;
- 4) продуктивність і структура економіки:
 - продуктивність праці по галузях;
 - темпи зростання продуктивності праці;
 - торгівля у високотехнологічних галузях;
 - інші [10].

Як вважають західні економісти, наведені показники дозволяють дати оцінку стану інноваційного потенціалу в країнах, простежити динаміку змін інноваційної активності, проводити аналіз сильних і слабких сторін окремих країн і робити висновок про ступінь розриву між ними, а також використовувати результати аналізу для вдосконалення інноваційної політики.

В українській практиці традиційно склалися кілька підходів до оцінки інноваційного потенціалу країни.

I. Рейтинговий підхід заснований на процедурі інтегрування індикаторів, що відображають найважливіші аспекти інноваційної складової соціально-економічного розвитку країни. При цьому для отримання інтегральної характеристики, як правило, використовується метод бальних оцінок. Володіючи простою процедурою обчислення, цей метод має свої переваги і недоліки. Перш за все рейтингові оцінки не мають високий ступінь достовірності [8].

II. Нормативний підхід, що дозволяє за допомогою комплексу показників і шкали їх вимірювання простежити за розвитком інноваційного процесу.

Найбільш показовою є методика оцінки інноваційного потенціалу, запропонована О.С. Москвіною [9]. Алгоритм оцінки інноваційного потенціалу регіону складається з трьох етапів:

1. Опис нормативної моделі стану інноваційного потенціалу через систему кількісних і (або) якісних вимог до ресурсних і результативних характеристик потенціалу.

2. Оцінка фактичного стану інноваційного потенціалу (з урахуванням розробленої нормативної моделі).

3. Характеристика можливих напрямків посилення інноваційного потенціалу країни (з урахуванням результатів проведеного аналізу).

Нормативний метод досить ефективний для досягнення поставленого завдання. Однак його реалізація потребує вирішення наступних проблем: вибору системи показників, що характеризують інноваційний потенціал; визначення прикордонних характеристик обраних індикаторів; при формуванні нормативної моделі інноваційного потенціалу - проведення аналізу узгодженості його нормативних та фактичних індикаторів. Крім цього, використання нормативного підходу обмежена рамками окремої території і не дозволяє отримати порівняльну характеристику щодо інших регіонів.

III. Підхід, що базується на визначенні інтегрального інноваційного потенціалу країни, спирається на метод головних компонент, а також на кореляційно-регресивний аналіз [4, 5].

Використання інтегральних порівняльних оцінок складових інноваційного потенціалу методом головних компонент дає можливість їх кількісного зіставлення по окремим великим факторів, що є більш ефективним щодо використання первинних статистичних даних.

Багатофакторний кореляційно-регресійний аналіз дозволяє зробити кількісну оцінку різних характеристик інноваційної діяльності в системі відтворювальних чинників функціонування держави і на цій основі виявити і

ранжувати за значимістю характеристики інноваційного процесу і розширеного відтворення.

IV. Підхід, що дозволяє отримати оцінку інноваційної системи країни на якісному рівні. Цей підхід дозволяє вирішити управлінські завдання при формуванні регіональної інноваційної системи (РІС). Накопичений досвід побудови РІС дозволив розробити методику експрес-діагностики інноваційної діяльності в країні [13]. Для побудови цієї методики були виділені області оцінки, що включають в себе:

- нормативну правову базу щодо основних напрямів оцінки;
- інноваційний потенціал країни;
- науковий потенціал країни;
- потенціал освітньої сфери, спрямований на вирішення завдань кадрової політики по супроводу інноваційного сектора;
- діяльність створених і створюваних елементів інноваційної інфраструктури країни.

Як інтегральних показників оцінки розглядаються оцінки змісту інноваційної діяльності, інноваційного ресурсу та освітнього потенціалу.

Використання цієї методики дозволяє більш ефективно здійснювати базові функції управління (мотивування, контроль, організація) і спеціальні функції управління (наприклад, виявлення потенціалу для інноваційного розвитку). Але цей метод має і недоліки: можливі суб'єктивні оцінки з боку експертів; метод дозволяє дати оцінку інноваційного потенціалу конкретної території.

З вищевикладеного видно, що у всіх підходах до оцінки інноваційного потенціалу велика увага приділяється процесу виробництва знань, кадрового потенціалу та витрат на інноваційний розвиток.

Наявність великої кількості різних підходів до оцінки інноваційної конкурентоспроможності країни пов'язано зі складністю визначення інноваційної конкурентоспроможності, неоднозначністю трактування таких понять, як «інновації», «інноваційна діяльність», «інноваційний потенціал»

та ін. У такій ситуації важко створити працездатну систему оцінюють показників. Крім того, це пов'язано також з труднощами виміру основних складових інноваційної конкурентоспроможності, так як наявні статистичні дані не сприяють отриманню якісної інформації. У зв'язку з цим необхідно проводити додаткові дослідження і розрахунки.

Важливо також відзначити, що багатофакторність і високий ступінь невизначеності процесу формування інноваційної конкурентоспроможності ускладнюють вимір і оцінку інноваційної складової регіонального розвитку. Поставлені проблеми можуть бути вирішені за умови розробки спеціальної методики оцінки інноваційної конкурентоспроможності країни.

Висновки до розділу 1

У першому розділі було розкрито, що таке інноваційний потенціал, наведено визначення різних економістів і науковців. Подано сутність та основні характеристики інноваційного потенціалу. Виявлені основні етапи інноваційного циклу.

Крім того, розглянуто основні чинники та передумови, що обумовлюють процес економічної глобалізації.

Розглянуто підходи до проблеми національної конкурентоспроможності. Досить детально представлено систематизацію показників оцінки національної конкурентоспроможності. Розкрито підходи до оцінки інноваційного потенціалу країни.

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

2.1 Роль глобалізації у поширенні інновацій

Глобалізація охоплює три стадії еволюції економічної системи, які викликані факторами виробництва, інвестиціями та інноваціями; водночас вона є періодом інституціоналізації світової економіки у глобальній формі або періодом переходу до постіндустріальної стадії розвитку – стадії досягнення нової якості життя (передусім, на інноваційній основі) [16, с. 88].

В умовах глобалізації та розгортання світових інноваційних процесів розширюється коло джерел інновацій, доповнюючись такими складовими, як, зокрема, участь у міжнародній торгівлі технологіями, імпорт високих технологій, копіювань зарубіжних технологій, прямі іноземні інвестиції, ліцензійні угоди, міжнародна мобільність наукових кадрів. Реалізація інноваційного потенціалу національної економіки в умовах глобалізації відбулася під впливом як світової конкуренції, так і інтеграції [17].

З одного боку, під впливом глобалізаційного процесу відбувається інтернаціоналізація дослідницької діяльності; збільшується кількість науково-дослідних підрозділів транснаціональних корпорацій; зростає частка іноземного фінансування наукових досліджень; підвищується попит на високотехнологічну продукцію; посилюється інтелектуалізація виробництва та залучення висококваліфікованих іноземних фахівців; з'являються нові організаційні форми (кластери, стратегічні альянси, віртуальні підприємства, мережеві форми міжнародної кооперації), які здатні стимулювати інновації, сприяти розробці нових технологій; знижуються бар'єри передачі знань; зростають темпи технологічного

оновлення різних галузей національної економіки; виникає загальнопланетарний інформаційний простір.

З іншого боку, загострюється міжнародна конкуренція за фінансові ресурси; зменшується рівень захисту національних економік; посилюється вплив дестабілізуючих факторів на розвиток країн, особливо тих, які мають слабку національну економіку та неефективний уряд (зокрема, Україна). Крім того, зростає рівень конкуренції всередині країни (на національних ринках).

За складовими Глобального інноваційного індексу 2017 року Україна займає 50 позицію (зі 127 країн) з рівнем інновацій 37.6 балів зі 100 можливих, покращивши становище на 6 позицій порівняно з рейтингом 2016 року. А очолюють рейтинг провідних країн-новаторів 2017 року Швейцарія (67.69 балів), Швеція (63.82 бали), Нідерланди (63.36 балів), США (61,40 балів) і Велика Британія (60,89 балів) [18].

Згідно з даними звіту 2017 року Україна опустилась у рейтингу на чотири позиції порівняно з 2016 роком й посіла 45 місце (значення індексу становило 70,24) серед 207 країн світу. Найбільш схильною до глобалізації виявилася політична сфера (значення субіндексу становило 84,90; 43 місце у 2017 році; 86,27; 41 місце – у 2016 році), а найменш – соціальна сфера (значення субіндексу – 61,05; 63 місце і 61,06; 67 місце відповідно). В економічній сфері значення субіндексу становить 68,42 (63 місце) і 68,89 (54 місце) [19].

Вплив глобалізації на реалізацію інноваційного потенціалу відображають такі показники, як зовнішня торгівля, високотехнологічний експорт, прямі іноземні інвестиції [17].

Найважливішим каналом трансферу знань і технологій в глобальному інноваційному просторі є прямі іноземні інвестиції (ПІІ). Особливо ефективні інвестиції в нові технології, що дають змогу в короткі терміни створювати конкурентоспроможну на світовому ринку продукцію. Проте приплив іноземного капіталу в Україну поки що незначний. Так, за 2016 рік

в економіку нашої країни залучено прямих іноземних інвестицій в обсязі 4,4 млрд дол (у 2015 році – 3,76 млрд дол).

ПП концентруються в галузях, які не здатні забезпечити технологічний прорив національного виробництва як на внутрішньому ринку, так і на світовому. У 2015 році лише 6 промислових підприємств мали витрати на інноваційну діяльність за рахунок коштів іноземних інвесторів (0,7% до загальної кількості інноваційно активних підприємств), притому, що, наприклад, у 2000 році – 22 і 1,3% відповідно [21]. Основна маса залученого капіталу – це капітал, раніше вивезений Україною в офшори.

Останнім часом зростає роль іншого чинника глобалізації – виїзд громадян на заробітки за кордон. При цьому посилюються процеси «відпливу умів». Оскільки наука фінансується за залишковим принципом, із України виїжджають вже сформовані і практикуючі наукові співробітники; тільки за кілька останніх років країну покинули близько 20 тис. дослідників. Якщо раніше виїжджали кандидати і доктори наук, то зараз «вимивання» наукової інтелігенції, яка могла б стати в майбутньому висококваліфікованими вченими, відбувається ще на рівні магістрів [18].

Ефективна реалізація інноваційного потенціалу України в умовах глобалізації значною мірою залежить від об'єднання зусиль з іншими державами. Зокрема, важливу роль відіграє участь нашої країни в Рамковій програмі ЄС з наукових досліджень та інновацій «Горизонт-2020», яка відкриває для українських вчених можливість претендувати на гранти і фінансувати власні наукові дослідження та розробки. Відповідно до цієї програми українські науковці мають право подавати заявки для участі у програмах мобільності та отримувати стипендії із загальним фінансуванням близько 6 млрд. євро [16].

Слід зауважити, що державна інноваційна політика України недостатньо враховує форми прояви та основні тенденції глобалізаційних

процесів. Необхідно адаптувати інноваційну систему до умов глобалізації. З цією метою важливо:

- сформувати економічну стратегію держави, спрямовану на входження України до глобального інноваційного простору;
- привести у відповідальність до європейських та міжнародних стандартів нормативно-правову базу;
- створити привабливі умови для залучення іноземних інвестицій у інноваційний сектор; такі недоліки інвестиційного клімату, як тіньова економіка, корупція, недосконала судова система, захист прав власності, мають бути усунені чи зменшені у комплексі з іншими заходами;
- забезпечити пряму державну підтримку придбання патентів, створення та фінансування центрів трансферу технологій;
- створити належні умови для дослідницької діяльності вчених (забезпечення їх сучасним устаткуванням та матеріалами для досліджень, навчання та стажування за кордоном), заохочення їх до участі у розробці та реалізації міжнародних інноваційних проектів, а також систему стимулювання повернення науковців в Україну;
- спрямувати зусилля на пошук шляхів підняття рівня фінансування науки до європейських стандартів;
- створити систему стимулювання суб'єктів інноваційної діяльності, надавати різні пільги вітчизняним компаніям, що здійснюють інноваційні розробки, продукують інновації та експортують готову інноваційну продукцію [17].

Отже, глобалізація створює принципово нове зовнішнє середовище для інноваційної діяльності, вплив якого не враховувати неможливо. На жаль, у державній інноваційній політиці України необхідно прийняти нові виклики, адаптувати інноваційну систему до умов глобалізації і намагатися знайти своє місце у світовому інноваційному просторі. Адже саме інновації

є основою підвищення міжнародної конкурентоспроможності на глобальних ринках, ефективним засобом завоювання нових сегментів ринку та прискорення економічного зростання країни.

2.2 Сучасний стан інноваційного потенціалу національної економіки

Сучасний стан інноваційної діяльності в Україні свідчить про збільшення кількості підприємств, що впроваджували інновації. Так, питома вага підприємств, що впроваджували інновації серед загальної кількості підприємств становила у 2016 році 16,6%, тоді як у 2015 – 15,2%, у 2014 – 12,1%, у 2000 – 14,8%, у 1994 – 26,0%. Порівняно із високорозвинутими країнами, де зазначений показник становить в середньому 50-75%, в Україні цей показник не є високим. Проте наразі мова йде про відносне поживлення та позитивні зрушення в інноваційній сфері в Україні за останні роки. Про це може свідчити і те, що у 2016 році кількість впроваджених технологічних процесів була найбільшою починаючи із 1996 року – 3489 одиниць (у порівнянні у 1996 році цей показник становив 2138 одиниць). Зберіглась позитивна тенденція і у впровадженні інноваційних видів продукції у 2016 році – 4139 одиниць (із 2003 року зазначений показник, який до цього характеризувався досить позитивною динамікою, почав різко падати: із 13790 одиниць у 1991 року до 7416 одиниць у 2003 році).

Як свідчить проведений аналіз більш як за чверть століття існування незалежної України динаміка інноваційних процесів є нестабільною та досить різноманітною (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Характеристика інноваційної діяльності України [20, 21]

Роки	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	Кількість впроваджених нових технологічних процесів, одиниць	у тому числі маловідходних, ресурсозберігаючих, одиниць	Кількість впроваджених інноваційних видів продукції, одиниць
1991	-	7303	1825	13790
1992	-	6495	1651	16408
1993	-	5085	1120	15395
1994	26,0	3559	990	13163
1995	22,9	2936	1044	11472
1996	19,3	2138	688	9822
1997	17,0	1905	600	10379
1998	15,1	1348	467	10796
1999	13,5	1203	423	12645
2000	14,8	1403	430	15323
2001	14,3	1421	469	19484
2002	14,6	1142	430	22847
2003	11,5	1482	606	7416
2004	10,0	1727	645	3978
2005	8,2	1808	690	3152
2006	10,0	1145	424	2408
2007	11,5	1419	634	2526
2008	10,8	1647	680	2446
2009	10,7	1893	753	2685
2010	11,5	2043	479	2408
2011	12,8	2510	517	3238
2012	13,6	2188	554	3403
2013	13,6	1576	502	3138
2014 ¹	12,1	1743	447	3661
2015 ¹	15,2	1217	458	3136
2016 ¹	16,6	3489	748	4139

¹ – дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополь та частини зони проведення антитерористичної операції

У 2002 р. у структурі фінансування інноваційної діяльності в Україні (яке не перевищує 0,3 % валового внутрішнього продукту) частка бюджетних асигнувань дорівнювала 28,9 %, скоротившись порівняно з 2001 р. на 2,7, а з 1995 р. – на 9,7 відсоткового пункту. Як і в минулі роки, пріоритетним залишається фінансування наукової діяльності за рахунок замовників, яке у 2002 р. перевищило 60 % його загального обсягу, зокрема частка закордонних замовників становила 26,2 % (табл. 3), що є значно

вищою, ніж у розвинутих країнах (у Великій Британії на іноземні джерела припадає близько 14,3 %, Франції – 8,3 %, Італії – 3,9 %, а Японії – лише 0,1 %)14 та може у перспективі загрозувати втратою інтелектуальної власності.

Таблиця 2.2 – Джерела фінансування інноваційної діяльності України [20]

Роки	Загальна сума витрат	У тому числі за рахунок коштів			
		власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	інші джерела
млн грн					
2000	1757,1	1399,3	7,7	133,1	217,0
2001	1971,4	1654,0	55,8	58,5	203,1
2002	3013,8	2141,8	45,5	264,1	562,4
2003	3059,8	2148,4	93,0	130,0	688,4
2004	4534,6	3501,5	63,4	112,4	857,3
2005	5751,6	5045,4	28,1	157,9	520,2
2006	6160,0	5211,4	114,4	176,2	658,0
2007	10821,0	7969,7	144,8	321,8	2384,7
2008	11994,2	7264,0	336,9	115,4	4277,9
2009	7949,9	5169,4	127,0	1512,9	1140,6
2010	8045,5	4775,2	87,0	2411,4	771,9
2011	14333,9	7585,6	149,2	56,9	6542,2
2012	11480,6	7335,9	224,3	994,8	2925,6
2013	9562,6	6973,4	24,7	1253,2	1311,3
2014 ¹	7695,9	6540,3	344,1	138,7	672,8
2015 ¹	13813,7	13427,0	55,1	58,6	273,0
2016 ^{1,2}	23229,5	22036,0	179,0	23,4	991,1
2017 ¹	9117,5	7704,1	227,3	107,8	1078,3

¹ – дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополь та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях;

² – дані наведені за результатами державного статистичного спостереження за формою № ІНН «Обстеження інноваційної діяльності підприємств за період 2014-2016 років (за міжнародною методологією).

Загалом за досліджуваний період спостерігається, як зростання, так і зменшення фінансування інноваційної діяльності.

Наприклад, найбільша сума витрат на інноваційну діяльність припала на 2016 рік, тоді вона становила 23229,5 млн грн., що на 14112 млн грн. більше ніж в 2017 році.

Після 2011 року можна простежити тенденцію до зменшення фінансування інноваційної діяльності, так в 2012 році загальна сума

фінансування в порівнянні з 2011 року зменшилася на 2853,3 млн грн., в 2013 році сума зменшилася на 4771,3 млн грн.

Розподіл витрат за напрямами коштів за 2017 рік свідчить про сприятливі для інноваційного розвитку тенденції: збільшення рівня фінансування власних досліджень та розробок як за рахунок бюджету на 219,6 млн грн, за власних коштів на 6304,8 млн грн, так і інших джерел на 861,3 млн грн, а іноземних інвестицій навпаки спостерігається зменшення на 25,3 млн грн.

Отже, з метою сприяння поживленню інноваційної діяльності доцільним є активний розвиток банківського сектору в частині залучення цільових інвестицій, вигідного вкладення вільних фінансових коштів підприємств, фінансування перспективних науково-технічних досягнень. Адже частка банківського сектору в фінансуванні інновацій є занадто низькою.

Крім того, низьким є й рівень бюджетного фінансування інноваційної діяльності. Доцільним також є подальше залучення іноземних інвестицій в інноваційний сектор. Проте, зважаючи на світову фінансову кризу та нестабільність вітчизняного податкового законодавства, політичної та економічної ситуації, іноземні інвестори суттєво знижують свою ділову активність на вітчизняних ринках.

За результатами проведених досліджень стає очевидним, що оцінювання сучасного стану інноваційного розвитку вітчизняних підприємств, а також формування в подальшому заходів щодо активізації інноваційної діяльності набувають особливої актуальності. Без коригування державної інноваційної політики, усвідомлення керівниками підприємств необхідності інноваційних змін досягти основної мети економічного зростання, що полягає у підвищенні ефективності та конкурентоспроможності промислового виробництва, стає неможливим. Розгляд сучасного стану інноваційної діяльності вітчизняних підприємств надає можливість сформулювати інноваційну стратегію та визначити напрями

інноваційної діяльності, стратегічні інноваційні цілі та інноваційну програму дій підприємства, спрямовану на реалізацію його загальних стратегічних завдань щодо формування, забезпечення та розвитку інноваційного потенціалу в найближчій перспективі.

2.3 Компаративний аналіз інноваційної активності в Україні

У нинішніх умовах глобалізації економіки і науково-технічного прогресу підтримка та забезпечення високого рівня інноваційної діяльності вітчизняних підприємств належить до числа головних державних пріоритетів внутрішньої політики багатьох країн. Активізація інноваційних процесів в економіці та повноцінне використання потенціалу в процесі технологічної модернізації економіки України є стратегічним пріоритетом соціально-економічної політики держави.

В Україні рівень інноваційної активності промислових підприємств в порівнянні з іншими країнами досі залишається низьким. Кризові явища в економіці негативно позначилися на рівні інноваційної активності підприємств України.

Як свідчить статистико-економічний аналіз, питома вага інноваційно орієнтованих вітчизняних підприємств за період з 2000 по 2018 рік зменшилася на 1,9 % [20].

Серед регіонів вищою за середню в Україні частка інноваційних промислових підприємств була в Херсонській, Запорізькій, Івано-Франківській, Харківській, Миколаївській, Сумській, Кіровоградській, Одеській, Львівській областях, а також у м. Києві (табл. 2.3) [22].

Таблиця 2.3 – Регіони України з найбільшою часткою інноваційних промислових підприємств

	Кількість інноваційно-активних підприємств		Обсяг витрат на інноваційну діяльність, млн грн	Обсяг реалізованої інноваційної продукції	
	усього, од.	у % до загальної кількості промислових підприємств		усього, млн грн	у % до загального обсягу промислової продукції
Україна	1609	16,1	7695,9	25669,0	2,5
Харківська	191	22,4	711,1	2609,8	3,8
м. Київ	168	21,7	1306,8	1748,6	2,0
Львівська	129	16,4	219,7	731,9	2,1
Запорізька	108	22,9	339,9	1530,0	1,7
Івано-Франківська	99	22,8	95,8	883,2	3,8
Одеська	67	16,8	323,9	698,7	2,4
Миколаївська	67	19,9	606,8	363,8	1,5
Херсонська	54	24,2	90,5	657,8	5,4
Кіровоградська	49	17,3	93,0	504,4	2,9
Сумська	46	17,6	587,7	2610,7	10,4

Примітка: сформовано автором на основі [22].

Дослідивши дані наведені в таблиці 4, найбільша частка інноваційних промислових підприємств зосереджена в місті Києві та Харківській, Львівській, Запорізькій, Івано-Франківській областях.

За обсягом реалізованої інноваційної продукції у % до загального обсягу промислової продукції лідирує Сумська область (10,4%), на другому місці знаходиться Херсонська область (5,4%), на третьому місці опинилася Харківська та Івано-Франківська області (3,8%).

Найменший обсяг реалізованої інноваційної продукції у % до загального обсягу промислової продукції серед регіонів України з найбільшою часткою інноваційних промислових підприємств спостерігається в Миколаївській (1,5%) та Запорізькій областях (1,7%).

Звідси випливає, що відносно незначна частина вітчизняних підприємств є інноваційно-активними. Для підвищення інноваційної активності підприємств необхідно враховувати чинники макро-, мезо та

мікрорівня, які впливають на доцільність дослідження інноваційного продукту, його розроблення та впровадження (табл. 2.4) [23, с.201; 24, с.109; 25, с.96, с.186; 26, с.318]. Також чинники впливу доцільно розподіляти на зовнішні (економічні, політичні, правові, екологічні, культурні тощо) та внутрішні (суспільні групові та індивідуальні, матеріальні, правові, організаційні, стратегічні).

Таблиця 2.4 – Чинники впливу на інноваційну активність вітчизняних підприємств

Рівень впливу	Чинники впливу
Макрорівень	<ul style="list-style-type: none"> - перспективи розвитку підприємства з урахуванням фактору ризику; - кон'юнктура ринку та прогноз її стану; - існуючий платоспроможний споживчий попит та тенденції його зміни; - інституційні вимоги міжнародних та вітчизняних організацій; - наявність інвестиційних ресурсів; - тенденції інноваційних змін загалом у світі; - зовнішнє середовище та прогноз його стану; - міграція фахівців високого рівня, науковців.
Мезорівень	<ul style="list-style-type: none"> - інноваційний потенціал галузі та специфіка її діяльності; - ресурсні можливості близького середовища (споживачів, постачальників); - наявність конкурентів та методів їхньої інноваційної діяльності; - тенденції змін у ресурсоспоживанні та ресурсних можливостей середовища; - інноваційний потенціал конкурентних галузей.
Мікрорівень	<ul style="list-style-type: none"> - усвідомлення потреби в інноваціях на підприємстві; - внутрішнє середовище підприємства та прогноз його стану (фінанси, кадри, розвиток і дослідження, маркетинг тощо); - екологізація інноваційної діяльності.

Примітка: сформовано автором на основі [23-26].

Для стимулювання інноваційної активності, в першу чергу, необхідна державна підтримка. Проте у 2018 р. відбулось скорочення обсягів фінансування інноваційної діяльності з державного бюджету до 29,7 млн грн (з 329,4 млн грн у 2017 р.), що є негативним фактором для багатьох галузей та національної економіки в цілому. Із суми, витраченої на інновації у 2008 р., 96,4% було направлено на сплату комунальних послуг та зарплату, а на розвиток інноваційної діяльності – лише 3,6% або 982,8 тис. грн [26, с.316]. Ці показники свідчать про недостатність фінансової підтримки підвищення

інноваційної активності з боку держави та зумовлюють тенденцію гальмування інноваційної діяльності в Україні.

Таким чином, впровадження інновацій є головним чинником ефективності функціонування підприємств та, як наслідок, розвитку національної економіки в цілому. З метою підвищення інноваційної активності необхідно забезпечити спрямованість державної економічної політики на реалізації моделі економіки, що базується на високотехнологічних галузях з пріоритетом розвитку інноваційної сфери; треба розвивати інфраструктуру ринку інновацій; підвищити якість управління інноваційною діяльністю; підтримувати провідних вчених та наукові колективи, які здатні забезпечити високий рівень освіти, необхідний для ефективного ведення інноваційної діяльності. Також доцільно досліджувати світовий досвід стимулювання інноваційної активності та адаптувати його до вітчизняних умов розвитку національної економіки і впроваджувати у промисловість.

Висновки до розділу 2

У другому розділі була приділена значна увага аналізу функціонування інноваційного потенціалу у нашій державі. Було оцінено роль глобалізації у поширенні інновацій. В умовах глобалізації та розгортання світових інноваційних процесів розширюється коло джерел інновацій, доповнюючись такими складовими, як, зокрема, участь у міжнародній торгівлі технологіями, імпорт високих технологій, копіювань зарубіжних технологій, прямі іноземні інвестиції, ліцензійні угоди, міжнародна мобільність наукових кадрів.

Крім того, виділено конкретні показники, які впливають на реалізацію інноваційного потенціалу: зовнішня торгівля, високотехнологічний експорт, прямі іноземні інвестиції.

Проаналізовано сучасний стан інноваційного потенціалу національної економіки. Представлено аналіз динаміки інноваційних процесів України. Виявлено його нестабільну динаміку. Досліджені джерела фінансування інноваційної діяльності України, спостерігається, як зростання, так і зменшення фінансування. Крім того, низьким є рівень бюджетного фінансування інноваційної діяльності. Доцільним також є подальше залучення іноземних інвестицій в інноваційний сектор.

Детально розібрані чинники впливу на інноваційну активність вітчизняних підприємств на макро-, мезо- та мікрорівні.

РОЗДІЛ 3 ПІДВИЩЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ З УРАХУВАННЯМ ІНОЗЕМНОГО ДОСВІДУ

3.1 Зарубіжний досвід активізації інноваційної діяльності

Аналіз інноваційної діяльності, здійснений у 2 розділі, продемонстрував необхідність виправлення ситуації, що склалася. При цьому істотну допомогу може надати врахування світового досвіду організації інноваційного процесу. Безумовними лідерами у виробництві світової наукової продукції є США і Японія. Вважається, що приблизно 80% усіх світових інновацій створюється в США. Витрати США на НДДКР перевищують витрати Англії, Франції, ФРН та Італії разом узятих і становлять понад половину витрат на НДДКР розвинених країн. Така увага до НДДКР привела до того, що в США продається 90% нових товарів і тільки 10% старих, що надійшли на ринок більше як 5 років тому [30].

Як приклад можна розглянути Чехію, уряд якої в прийнятій в 2011 році національній програмі реформ «Інвестиції в європейську конкурентоспроможність», котра взаємопов'язана з Стратегією Європа-2020, зобов'язує розробити заходи, щоб «... суспільні витрати на НДДКР та інновації в Чеській Республіці досягли в 2020 році рівня 1% від ВВП. Одночасно уряд зробить кроки до адекватного підвищення частки участі приватного сектора у фінансуванні ... » [54].

Організаційні інструменти підвищення продуктивності національної економіки передбачають створення структур, найбільш сприйнятливих до інноваційної діяльності (Державних корпорацій, технопарків, техніко-впроваджувальних особливих економічних зон, технополісів і т.ін.), розвиток механізмів державно-приватного партнерства, однією з форм реалізації якого

є концесійні угоди і т.ін. Основною метою створення таких структур і механізмів є консолідація національних активів і підвищення ефективності стратегічного управління ними.

У Чеській Республіці існує як пряма, так і непряма форма підтримки досліджень та інновацій. До прямих джерел відносяться національні дотації у вигляді цільових та інституційних видів підтримки, а також джерела Європейського Співтовариства (Наприклад, кошти структурних фондів, які розподіляються за допомогою цільових програм ЄС). До непрямих інструментів фінансування відносяться податкові пільги, наприклад, віднімаються податкові статті, які стосуються на витрати НДДКР, прискорена амортизація впровадження результатів досліджень, звільнення малих і середніх підприємств від податків при певних умовах, встановлених законодавством. Уряд Чехії планує розширення податкових пільг на витрати, які приватне підприємство інвестувало в НДДКР. Такі пільги мають відношення до результатів, реалізованих на базі проведених досліджень вищими освітніми установами та державними науково-дослідного інституту (наприклад, Академією наук ЧР).

Третій – недостатньо широко застосовуваний – інструмент, що існує у формі підтримки НДДКР за допомогою використання венчурного капіталу, представляє собою безпосереднє входження інвестора в процес створення інновацій. У Чехії ці інвестиції поки не приходять на початковому етапі цього процесу. Однак чеське уряд прийняв рішення підтримувати цю галузь підприємництва шляхом формування фонду венчурного капіталу.

Це рішення включено в Національну програму реформ Чеської Республіки.

В даний час в Чеській Республіці співвідношення валових внутрішніх витрат на НДДКР (Gross domestic expenditure on R & D – GERD) з ВВП спостерігався відносний зростання в абсолютних значеннях до 2007 року. Однак в наступні роки відбулося зниження темпів зростання, що для Чехії

стало негативним фактором. Такий стан було пов'язано з низькою часткою приватних інвестицій або ж невисокими витратами підприємницького сектора на НДДКР та інновації.

Тут, по всій видимості, позначився менталітет чеського підприємницького сектора, який як і раніше вважає результати НДДКР державним (суспільним) продуктом і очікує, що їх фінансування буде здійснюватися виключно державою, яка в реальності обмежує його шляхом скорочення бюджетного фінансування цих витрат.

Отже, для збільшення обсягів і якості проведених досліджень, а також розробки і впровадження інновацій необхідна відповідна розвинена підсистема інноваційної інфраструктури, діяльність якої забезпечена фінансовими ресурсами. Ця інфраструктура повинна об'єднувати сукупність суб'єктів – елементів підсистеми, що сприяють ефективному здійсненню інноваційної діяльності, включаючи як виробництво інноваційної продукції, так і надання послуг з її створення, просуванню на ринок і реалізації.

Процеси глобалізації, що призводять до посилення конкуренції на світових ринках, диктують необхідність проведення інституційних перетворень. Формування на рівні держави національної інноваційної системи є однією з головних заходів, що входять в комплекс таких перетворень. В промислово розвинених країнах національна інноваційна

система, як правило, охоплює бізнес-інноваційні, телекомунікаційні та торгові мережі, центри трансферу технологій, інноваційно-технологічні центри, технопарки, бізнесінкубатори, центри підготовки кадрів, консалтингові організації, фінансові структури, венчурні фонди і ряд інших елементів підсистеми.

Другою світовою державою, що здійснює величезні витрати на новації, є Японія. За цими витратами на душу населення вона знаходиться на одному рівні зі США. Якщо раніше Японія багато інновацій запозичала із Заходу та

колишнього СРСР, то сьогодні вона вийшла на перше місце у світі з виробництва суден, автомобілів, тракторів та іншої техніки [31].

Японія орієнтується не тільки на розвиток пріоритетних напрямів науки і технологій (медицина і охорона здоров'я, екологія, водні ресурси та енергетика, передові технології та розвиток промисловості), але й на безпеку і комфортне життя для населення (Японія) (рис. 3.1) [45. – С. 56].

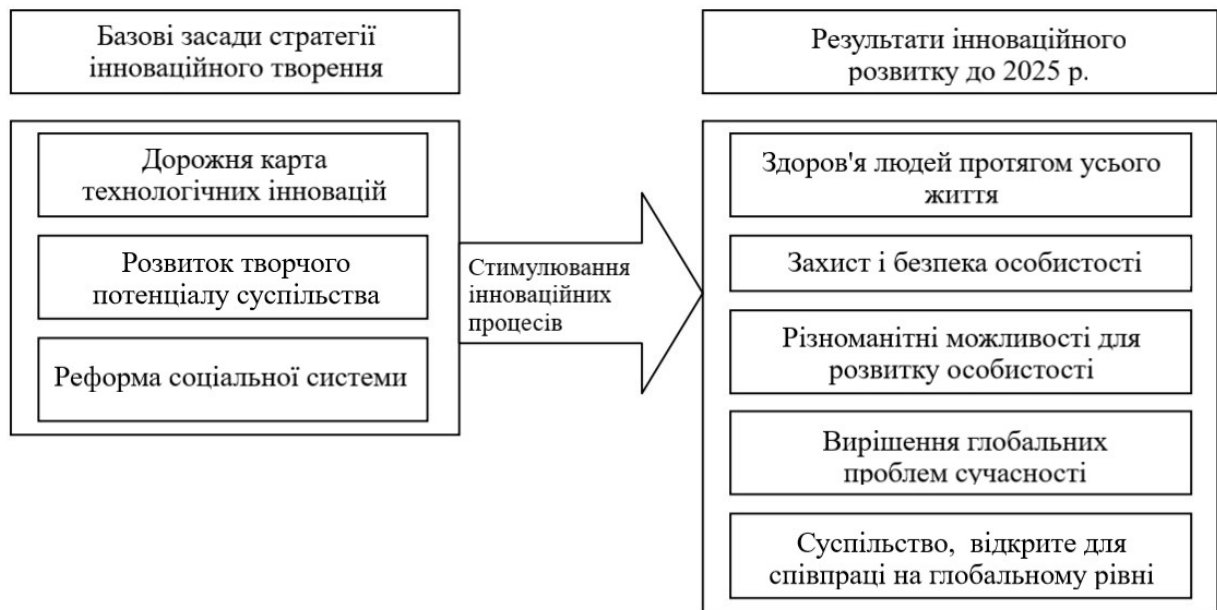

Рисунок 3.1 – Базові основи та очікувані результати інноваційної стратегії Японії

Примітка: сформовано автором на основі [45, С. 56]

Фінансова підтримка інноваційної діяльності є одним з найважливіших чинників стимулювання її розвитку. Для вирішення проблеми пошуку фінансових ресурсів для інноваційного розвитку доцільно використовувати досвід розвинених країн світу. Типовим прикладом є США, де законодавчо визначено, що пенсійні фонди повинні інвестувати принаймні 15% доходів у практичну економічну діяльність, це створює умови для потужного фінансування венчурних фондів [30].

Всебічна підтримка і заохочення наукової діяльності – основне завдання уряду США для активізації інноваційного потенціалу науково-

дослідного сектора і підприємництва. Можливість залучати в університети кращих професорів, фахівців, студентів з усього світу високими заробітними платами дозволяє США стати інтелектуальним лідерів у багатьох галузях науки [46].

Одним з інструментів стимулювання інвестицій у науково-технологічну сферу є дослідницький податковий кредит—зменшення суми нарахованого податку на прибуток, що надається суб'єкту господарювання в обсязі, що дорівнює встановленому відсотку від обсягу витрат суб'єкта господарювання на НДДКР у поточному році, який не перевищує встановленого відсотка річного прибутку підприємства. В Японії промислові компанії мають право зменшення податку на прибуток у розмірі 7% інвестицій у передову техніку та технології. У Канаді аналогічна знижка коливається від 7% до 20%. У Бельгії дозволено зменшувати оподатковуваний прибуток на 13,5% інвестиційних витрат для малих і середніх компаній і у стовідсотковому обсязі інвестиційних витрат, пов'язаних із нововведеннями для всіх компаній. У Голландії з оподатковуваного прибутку можна відраховувати частину інвестиційних витрат – близько 20-25%. За останні роки уряд Індії з метою поживлення інвестицій в інновації впровадив кілька змін у системі оподаткування. Однією з найважливіших змін було вилучення з прибуткового податку доходів з експорту програмного забезпечення, а також звільнення програмного забезпечення і пов'язаних послуг від податку на продаж [32; 35].

Переважним варіантом фінансування науково-технічних розробок в Україні має стати рівень 2,8% від ВВП, що є характерним для розвинутих країн світу. А безпосередньо саме збільшення частки інноваційного фактору в прирості ВВП можливе за рахунок наступних шляхів:

- створення високоефективної системи телекомунікацій, запровадження новітніх методів передачі та обробки інформації в усіх сферах людської діяльності, забезпечення якнайшвидшої інтеграції України в світовий інформаційний простір;

- прискорене використання або впровадження (іноді і на безприбуткових засадах) нововведень;
- створення механізмів державного стимулювання інноваційної активності підприємств;
- визначення територій інноваційного розвитку, як територій у межах одного чи декількох муніципальних утворень, основу економічного розвитку яких складає створення та реалізація конкурентоспроможної наукомісткої продукції, а також надання послуг по її створенню;
- цілеспрямована підготовка кадрів високої кваліфікації для високотехнологічних галузей, а також менеджерів інноваційної діяльності;
- упорядкування роботи технопарків, створення сучасних наукових лабораторій при корпораціях, новітньої інфраструктури і інформаційних банків технологій, спеціальних інноваційних фондів з залученням інституціональних інвесторів, комерційних банків;
- підвищення інноваційної культури суспільства;
- забезпечення розвитку інноваційних процесів.
- здійснити заходи з популяризації наукової та винахідницької діяльності;
- сприяти формуванню позитивного ставлення до інновацій у суспільстві;
- розвивати міжнародне співробітництво з питань дослідження проблем формування інноваційної культури та використовувати кращу світову практику з цього питання.

Варто також орієнтувати митну політику таким чином, щоб імпорт передового технологічного обладнання, яке не виробляється в Україні, приладів, матеріалів і реактивів для наукових досліджень, науково-технічної літератури, інформаційних матеріалів не обкладався митом та ПДВ. Слід заохочувати імпорт дешевої сировини, яка не добувається в Україні, і гальмувати імпорт застарілих товарів та технологій. Митна політика має

заохочувати експорт товарів з великою часткою доданої вартості і гальмувати експорт товарів [33].

У сучасній світогосподарській ситуації країна має можливість займати пристойне місце у сфері розвитку і освоєння технологій за умови проведення обґрунтованої довготермінової науково-технологічної політики, високої творчої активності населення, стійкого високого рівня залучення різноякісних ресурсів у сферу науки і освіти [36]. Тому включення України в глобальний інноваційний процес має проходити в таких напрямках:

1) залучення прямих іноземних інвестицій разом з новими технологіями і ноу-хау, включення тим самим національної економіки в глобальні виробничі мережі;

2) інвестування особистих прав промислової власності (технологій і ноу-хау) у світовий корпоративний бізнес за конкретними товарами з можливістю отримати виробничий та ринковий досвід;

3) інтеграція України до світових торговельних структур у якості партнера, а не сировинного додатку, із створенням та впровадженням пріоритетних технологій, на основі досягнень науки, передового досвіду, нових знань, здатних до правової охорони результатів інтелектуальної діяльності [34];

4) формування транснаціональних вертикально-інтегрованих господарських структур (таких, як ТНК) із розміщенням їх керівних органів у країні;

5) прискорення розробки та впровадження передових технологій, а також їх трансферу на ліцензійних умовах під контролем держави;

6) розвиток внутрішнього ринку наукомісткої продукції та її експансія на зовнішні ринки;

7) запровадження консорціумного фінансування масштабних інвестиційних проектів міждержавного значення;

8) зростання ролі транснаціональних банків на ринку фінансових запозичень і стабілізація фінансової системи країни.

У цьому випадку можна очікувати включення України в глобальний науково-технологічний розвиток, масштаб не залучення фінансових і кадрових ресурсів у технологічний розвиток економіки та збільшення обороту зовнішньої торгівлі високотехнологічною продукцією та технологіями.

Для виникнення інноваційної діяльності на рівні підприємства необхідна наявність фундаментальних передумов її активізації (рис.3.2).

Можна виділити такі передумови активізації інноваційної діяльності підприємств:

1. Конкуренція між підприємствами, яка постійно посилюється та загострюється.
2. Мінливий попит споживачів, який базується на змінних потребах та перевагах людей.
3. Швидкий розвиток і диверсифікація нових технологій, особливо виробничих та інформаційних.
4. Поширення креативного мислення та впровадження інноваційного потенціалу.

Рисунок 3.2 – Фундаментальні передумови активізації інноваційної діяльності

Примітка: сформовано автором на основі [27].

Основні економічні умови для здійснення інноваційної діяльності підприємства [27]:

1. Потреба підприємства в активізації інноваційної діяльності, пов'язана з тенденціями економічного розвитку національної та світової господарських систем.

2. Існування відповідних науково-технічних відкриттів і винаходів, тобто пропозиція винаходів з боку зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства.

3. Єдність технологічних, економічних, наукових та соціальних змін, яка дозволить активізувати потенціал суспільства.

4. Наявність ресурсних можливостей національної економіки і окремо кожного підприємства. Рациональне використання ресурсів сприяє інтенсивному розвитку економіки в цілому і кожного підприємства зокрема.

5. Значне зниження норми прибутку. У період кризи спостерігається надзвичайно низький рівень прибутку і максимальний рівень інноваційної активності підприємств. Надлишок потужностей, недовикористання інтелектуального та трудового потенціалу, стагнація базових галузей обумовлюють нагальну потребу в корінній модернізації та створенні нових галузей (підгалузей) і виробництв.

6. Створення умов для формування висхідної хвилі циклу М. Кондратьєва. Активність інноваційної діяльності підвищується в період формування висхідній хвилі циклу [27], оскільки наявність всіх попередніх економічних умов для здійснення інноваційної діяльності підприємства і підвищення їх впливу відзначається саме в цей період. Висхідна хвиля циклу М. Кондрат'єва характеризується активізацією винахідницької діяльності під тиском ринкового попиту (гіпотеза економічного ефекту) та технологічного прориву (гіпотеза технологічного поштовху).

Усе це впливає на здійснення інноваційної діяльності підприємства та обов'язково функціонує комплексно і взаємозумовлено, як одна зі складових інноваційної діяльності.

Про низьку інноваційну активність українських підприємств свідчать показники обсягів реалізованої інноваційної продукції в Україні за останні

роки. Варто зазначити, що у загальному обсязі промислової продукції в країнах Європейського Союзу 75% мають ознаки інновацій, а в Україні лише близько 3%. Крім цього, спостерігається стрімке зниження рівня наукомісткості вітчизняної продукції, внаслідок чого українська продукція стає менш конкурентоспроможною [28].

Ключові проблеми, пов'язані з інноваційною діяльністю в Україні:

1. Недосконалість законодавчої бази України, особливо у сфері інноваційної діяльності та правового захисту її результатів. Недоліком законодавства України є нескоординованість законодавчих актів між собою та їх невідповідність складній економічній ситуації в країні. Нормативно-правова база регулювання інноваційної діяльності в Україні є фрагментарною, суперечливою, що свідчить про її недосконалість. Виконання прийнятих законів в інноваційній сфері є незадовільним. У діючому законодавстві домінують численні підзаконні нормативно-правові акти. Проблемним також є питання теоретико-правового обґрунтування концепцій модернізації інноваційної системи України, а також визначення підходів та механізмів щодо її реалізації.

2. Обмеження джерел фінансування, що пов'язано з фінансово-економічною нестабільністю в державі, кризовим станом більшості підприємств та бойовими діями на сході країни. Відсутність власних коштів у підприємств для фінансування інновацій обумовлена високими кредитними ставками, неспроможністю отримати довгострокові кредити, масовим банкрутством банків тощо. Все це є одним із стримуючих факторів здійснення інноваційної діяльності підприємств України.

3. Неефективне використання коштів органами виконавчої влади на різних рівнях управління для інноваційної трансформації. Одночасно недержавні комерційні структури не зацікавлені в здійсненні довгострокових проектів, що забезпечували б базові технологічні зміни.

4. Не повне інформаційне забезпечення інноваційних процесів. Вільний доступ до інформації про об'єкти інтелектуальної власності, можливості їх

комерціалізації може стати тим інструментом, що призведе до активізації інноваційної діяльності українських підприємств. На жаль, сьогодні в Україні немає інструментів розвитку інноватики.

5. Формування креативних кадрів та відповідних спеціалістів. Основним протиріччям в сфері інноваційної діяльності України є те, що, з одного боку, наявність досить високого інноваційного потенціалу, а з іншого – структура економіки і механізми господарювання, які цей потенціал не сприймають. Інноваційна проблема сьогодні – це не лише проблема фінансів та інституцій, але і проблема людського капіталу – підготувати кваліфікованого фахівця без тісного контакту із виробництвом неможливо.

Відповідно до визначених проблем можливо визначити шляхи та механізми активізації інноваційної діяльності в Україні:

- формування якісно нової організації взаємозв'язків і взаємодії між усіма учасниками інноваційного процесу, встановлення нових функцій за відповідними органами управління як на державному, так і регіональному рівнях;

- створення ринку інноваційної продукції, на якому має бути забезпечений належний рівень захисту інтелектуальної власності;

- пільгове оподаткування підприємств-інноваторів, повне або часткове відшкодування витрат державою на розробку інновацій, участь у спеціальних державних програмах допомоги з впровадження інновацій, держзамовлення на інноваційну продукцію;

- створення ефективної системи інноваційного кредитування (застосування кредитування малого інноваційного підприємництва під гарантії великих підприємств, зменшення відсоткової ставки за інноваційними кредитами);

- надання безвідсоткових кредитів чи кредитів на пільгових умовах малим підприємствам, що займаються науковими розробками;

- використання досвіду країн з розвинутою економікою, де значного поширення набуває кредитування й інвестування малих підприємств так званими «бізнес-ангелами» – суб'єктами підприємницької діяльності, які

ризикують невеликою часткою капіталу, сподіваючись на багаторазове збільшення вкладених коштів [29];

- у банківській системі розширення ресурсної бази, це призведе до ефективного використання кредитних ресурсів не тільки на поповнення обігових коштів, а і на реалізацію інноваційних проектів малим бізнесом тощо;

- мотивація інноваційної діяльності підприємств з боку держави – підготовка кадрів, менеджерів інноваційної діяльності, у структуру підприємства включення інноваційно-інформаційних центрів, запровадження електронних комунікацій, програм широкого залучення працівників з креативним мисленням;

- впровадження у першу чергу наукових розробок вітчизняних науковців;

- активне співробітництво органів влади як між собою, так і з підприємницькими, науковими і бізнес-освітніми секторами національної економіки.

На основі вищевикладеного запропоновано схематичне відображення ключових проблем, шляхів і напрямів активізації інноваційної діяльності підприємств в Україні у сучасних умовах (рис. 3.3).

Рисунок 3.3 – Схематичне відображення ключових проблем, шляхів і механізмів активізації інноваційної діяльності підприємств в Україні у сучасних умовах

Примітка: сформовано автором на основі [29].

До таких пріоритетних напрямків належать визнані світовою наукою та підприємництвом як найбільш актуальні та ефективні: ресурсозберігаючі технології; інформаційні технології; біотехнології; авіакосмічні технології; створення нових конкурентоспроможних матеріалів та видів продукції, в тому числі комп'ютерної, автоматизованої техніки, робототехніки, та інших видів інноваційної продукції.

3.2 Перспективи співпраці України та Китаю в галузі інновацій

Поступовий розвиток цивілізації неминуче призводить до інтеграційних процесів між державами. Найбільш універсальним проявом цих процесів стала глобалізація. Глобальна економіка формується в якості єдиної цілісної системи та працює по встановленим міжнародним правилам.

Досвід Японії, Південної Кореї, Китаю свідчить про те, що інтенсивні інноваційні зміни можуть забезпечити потужне економічне зростання за досить короткий період часу. Таким чином, в сучасних умовах впровадження і розвиток інновацій стає пріоритетним завданням для країн, які динамічно розвиваються, зокрема для КНР [59].

Згідно з останніми публікаціями, економіка Китаю в значній мірі постраждала від економічної кризи, втрати цієї країни в результаті краху американських інвестиційних фондів були досить істотними. Економічне зростання в Китаї в першому кварталі 2009 року впав до 6,1 відсотка - найнижчої цифри за останнє десятиліття, після 11 відсотків за той же період попереднього року [60]. Проте, темпи зростання економіки залишилися позитивними, економіка Китаю не зазнавав спад або стагнацію і держава досить ефективно бореться наслідками кризи. Істотною частиною загального стимуляційного пакета, виділеного урядом Китаю для зниження негативного впливу світової фінансової кризи, є кошти на підвищення технологічного рівня виробництва. китайська промисловість отримує від центрального уряду

20 мільярдів юанів (2,9 млрд дол США) на технологічне оновлення виробництва, щоб розвивати внутрішній попит і заохочувати економічну реконструкцію [61].

На основі аналізу статистики встановлено, що за останні десятиліття Китай домогся певних успіхів в освоєнні сучасних технологій. Якщо в 1985 році, згідно з даними Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), країна з експорту високотехнологічних товарів не входила навіть в число перших 25 в світі, то в 1998 році вона піднялася на 11-е місце. У 2004 році експорт таких товарів перевищив імпорт [62].

В асортименті високотехнологічної продукції головне місце займають електроніка і телекомунікаційне обладнання (близько 30%), комп'ютери та офісна техніка, а також фармацевтика, медичне приладобудування і авіакосмічна галузь. Продукція поступово стає все більш якісною і завдяки своїй дешевизні з успіхом конкурує практично на всіх світових ринках у все більшій кількості товарних груп [63].

Однак, при більш глибокому розгляді, доведено, що технологічні досягнення Китаю лише в невеликій частині були пов'язані з прогресом вітчизняної науки і техніки. Частка високотехнологічного компонента у виробництві та імпорті росла прямо пропорційно збільшенню залежності від ввезених технологій. Грунтуючись на історичних постулатах, можна зробити висновок, залежність КНР від імпортних технологій в рази перевищує показники розвинених країн, складаючи понад 50%. Країна імпортує понад 70% обладнання для виробництва автомобілів, текстилю, 90% - для виробництва інтегральних схем, більше 95% складного медичного обладнання, 100% обладнання для виробництва оптичного волокна, телевізорів, мобільних телефонів. Займаючи друге місце в світі по випуску інформаційної електроніки, ключові технології для цієї галузі Китай майже повністю імпортує. Основою економіки Китаю є інвестиції і експорт, а інновації, в першу чергу власні, вітчизняні, до недавнього часу грали другорядну, несистемну роль [64].

Високотехнологічна продукція випускається в Китаї переважно методом викрутки збірки поставляються з-за кордону компонентів. На відміну, наприклад, від Японії і Південної Кореї, які, імпортуючи технології, дуже швидко їх освоюють і створюють на їх основі нові продукти, Китай до останнього часу упор робив на прямому їх використанні. На 1 юань, витрачений на імпорт технологій, країна витрачає всього 0,07 юаня на їх освоєння і технічні інновації. У 2006 році витрати на НДДКР в Китаї склали 1,42% ВВП [65].

Однак в останні роки ситуація почала швидко змінюватися. урядом Китаю була визнана необхідність забезпечення стабільного зростання конкурентоспроможності країни на основі власних технологій. При вивченні законодавчих основ інноваційного розвитку виявлено, що вперше завдання побудови в Китаї інноваційної економіки була поставлена в початку 2006 року, коли Держрада прийняла «Основи державного плану середньострокового і довгострокового розвитку науки і техніки на 2006-2020 роки ». Інноваційний курс оголошений нової національною стратегією. Частку витрат на науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи (НДДКР) в ВВП передбачається підняти до 2020 року до 2,5% (у 2006 році вона становила 1,34%), а внесок науково-технічного прогресу в економічний розвиток - більш ніж удвічі, до рівня вище 60%. Залежність від імпортних технологій знизити до 30% [63].

За основними параметрами, які характеризують розвиток науки і техніки, країна стала висуватися на лідируючі позиції. Згідно з даними Міністерства науки і техніки КНР, значно збільшилися вкладення в НДДКР: у 2006 році вони досягли 37,7 млрд дол, що ставить Китай за цим параметром на п'яте місце в світі. Надшвидкими темпами створюються технопарки і бізнес-інкубатори. За кількістю останніх Китай сьогодні поступається тільки США [65].

Як результат, в останні роки спостерігається тенденція особливо швидкого зростання випуску високотехнологічної продукції,

випереджаючого середньорічні темпи збільшення ВВП в кілька раз. Експорт цієї продукції зростає ще швидше - сьогодні більше половини її йде за кордон. У 2006 р. обсяг китайського експорту товарів перевищив американський (США вивезли товарів на \$ 80,313 млрд., а Китай - на \$ 80,337 млрд) [62].

Науково-технічний прогрес в Китаї ґрунтується на розвиненій інфраструктурі. Дослідження показали, що найважливішу роль в прискоренні інноваційного розвитку Китаю зіграли технопарки. Згідно зі світовою практикою, технопарки - це нова форма територіальної інтеграції науки, освіти і виробництва у вигляді об'єднання наукових організацій, проектно-конструкторських бюро, навчальних закладів, виробничих підприємств або їх підрозділів.

Створюються з метою прискорення розробки і застосування науково-технічних і технікотехнологічних досягнень завдяки зосередженню висококваліфікованих фахівців, використання оснащеної виробничої, експериментальної, інформаційної бази; часто мають пільгове оподаткування. Основна мета - забезпечити зв'язок між наукою і виробництвом [68].

У КНР створення технопарків почалося в 1988 році, коли була сформована Пекінська експериментальна зона розвитку нових технологій, розташована в районі Хайдань. На території зони загальною площею понад 100 квадратних кілометрів знаходиться близько п'ятдесяти вузів, в тому числі Пекінський державний університет та Університет Цінхуа, 130 науково-дослідних інститутів і лабораторій, в яких працюють понад ста тисяч фахівців.

Зараз в Китаї понад чотириста таких зон, в тому числі 53 державного значення [67]. Кожен великий китайський технопарк за площею і населенням співвідноситься з невеликим європейським містом.

У структуру технопарку, як правило, входять бізнес-інкубатори, які допомагають компаніям на початковому етапі їх розвитку. Інкубатори

надають їм консультаційні послуги, сприяють в навчанні персоналу (в тому числі за кордоном), надають адміністративну і інформаційну підтримку, а також допомогу в розвитку ділових зв'язків. Інноваційні компанії, які орендують приміщення в бізнес-інкубаторі, користуються пільговою орендою, оплачуючи половину її звичайної вартості [66]. Китайські технопарки мають наступні відмінності в порівнянні з іншими країнами: вони розташовані, як правило, поза індустріальних зон і концентруються навколо великих наукових і інженерних центрів; парки добре інтегровані в регіон або місто; держава забезпечує суворе політичне керівництво, фінансову підтримку і забезпечує управління парками [67].

При порівняльному аналізі встановлено, що більшість китайських парків створено по схемою, що значно відрізняється від американської та європейської. китайська специфіка полягає в тому, що в більшості країн з розвиненою парковою структурою пільги центрального уряду надаються за галузевим принципом, на користь якоїсь галузі, значення якої визнано на даному етапі визначальним, в Китаї ж даного принципу не дотримуються. Іноземних інвесторів приваблюють низькі податки і дешева робоча сила.

При аналізі законодавчої основи функціонування технопарків доведено, що головною причиною бурхливого зростання технопарків в Китаї і значного припливу іноземних інвестицій, можна вважати спеціальні умови, що надаються їм китайським урядом. Зокрема, це визнання навіть 100% іноземного капіталу, повна свобода в переказі коштів за кордон іноземними фізичними та юридичними особами, звільнення від прибуткового податку в разі реінвестування доходів в економіку вільних економічних зон, а також великий термін дії договорів про співпрацю. Як правило, пільговий режим передбачає прибутковий податок в розмірі десяти-п'ятнадцяти відсотків від його звичайної величини. Крім того, знову створені підприємства звільняються від сплати податків на два-три роки з моменту їх державної реєстрації. При реалізації продукції на зовнішні ринки компанії не платять експортних податків. Багато технопарки користуються додатковими

пільгами, наприклад, звільняються від плати за користування землею, спеціальні пільги для певних видів діяльності [64].

Про успіх даного виду спеціальної економічної зони може свідчити той факт, що протягом останніх декількох років щорічні доходи технопарків від торгової, промислової і наукової діяльності росли в середньому на 30%. Темпи промислового зростання в технопарках значно перевищують середні по країні. Китай вже випередив Японію за обсягами наукових досліджень і стрімко наздоганяє Америку [65].

За даними Міністерства науки і техніки Китаю, на частку найбільших технопарків доводиться чотири відсотки ВВП країни. У 2006 році їх доходи перевищили 350 млрд. Доларів, а щорічно вони зростають приблизно на чверть. Уряд КНР щороку інвестує в технопарки близько 20 тис. доларів. За підрахунками китайських фахівців, на кожен юань, вкладений в розвиток технопарків, доводиться продукції на шість юанів. за статистичними даними, в 2008 році кількість заявок на патент в Китаї склало 828 тис., з яких 290 тис. заявок було зареєстровано на винаходи [63].

Широка інтеграція провідних науково-дослідних установ і вищих навчальних закладів з найбільшими промисловими підприємствами відкриває перспективи для розвитку економіки країни. У 2007 році за підтримки уряду створені чотири таких промислово-дослідних альянсу: в металургії, вугільної, хімічної промисловості, сільськогосподарському машинобудуванні.

Маючи відносні переваги в таких галузях, як електроніка, виробництво нових матеріалів, біотехнологія, фото- і електромеханіка, нові джерела електроенергії, а також захист навколишнього середовища, китайські технопарки перетворилися у важливі центри розвитку нових і високих технологій в країні.

Однією з основних стратегічних завдань китайського уряду щодо розвитку технопарків є запобігання дублювання і поглиблення спеціалізації і кооперації між ними.

Правильний вибір політики в відношення технопарків призведе до їх прискореного розвитку, що вплине на підвищення ефективності і технічного рівня економіки Китаю. Технопарки є реальною рушійною силою науково-технічного прогресу країни. Значний попит китайського ринку на нові технології створює передумови для співпраці з українськими вченими. Китай зацікавлений в застосуванні наукового потенціалу української економіки. Україна, в свою чергу, отримує можливість розвивати прикладну науку і продавати в Китай ліцензії на впровадження українських технологій, перетворившись, таким чином, в світовий технологічний центр.

На сьогодні в Україні система технопарків є єдиним позитивним прикладом дієвого механізму забезпечення реалізації державної інноваційної політики. При реалізації проектів технологічних парків на ринку України з'являється вітчизняна конкурентоспроможна продукція, яка сприяє заміщенню імпорту і позитивно впливає на українську економіку.

При аналізі результатів діяльності технопарків в Україні, можна прийти до висновку, що з 16 формально існуючих технопарків, реально діє тільки 4, якими реалізовано більше 64 інноваційних проектів. Всього на даний момент технопарками реалізовано інноваційної продукції на суму близько 3866 млн. грн., в тому числі експортовано 593 млн. грн., створено 2375 робочих місць

Проекти, які розробляються в парку, фінансуються обома сторонами на паритетній основі: кожна виділяє по 20 тис. доларів на інновацію. Проекти, запропоновані українськими вченими, знаходяться на високій стадії готовності і можуть бути доопрацьовані навіть з таким невеликим бюджетом [69].

При аналізі аспектів українсько-китайської науково-технічної кооперації можна прийти до висновку, що така співпраця має певні переваги і недоліки для кожної з сторін. Китай створює українсько-китайські технопарки, запрошує українських вчених реалізувати в них свої проекти, виділяючи на це значні кошти, при цьому українські вчені несуть мінімальні зобов'язання. Деякі реалізовані в них проекти так і не надходять в

виробництво. У той же час, спільні технопарки дозволяють Китаю відстежувати тенденції розвитку світової науки. Крім того, спільні дослідження дозволяють вченим КНР переймати навички, досвід і ідеї українських колег. У технопарках Китай отримує можливість налагодити безпосереднє співробітництво з українськими вченими, внаслідок чого їм може бути запропонована робота з китайськими інститутами або високооплачувані посади в КНР. Таким чином, Україна стикається з проблемою витоку висококваліфікованих кадрів на Схід.

На даний момент, в Україні значна частка винаходів не використовується. факторами, утримують винахідників від впровадження нових технологій, є нездатність вітчизняної промисловості впровадити нововведення у виробництво і непоінформованість винахідників про можливості продажу своїх технологій. Таким чином, більшість українських винаходів залишаються незатребуваними і застарівають через кілька років після винаходу. В державі поки немає ні довгострокової політики залучення інвестицій, ні гарантій для інвесторів. Продаючи сучасні технології світового промислового центру - Китаю, Україна змогла б вивести їх не тільки на ринок цієї країни, а й на світовий ринок. Така співпраця вигідна і Україні, і КНР. В Україні є значний потенціал в сфері машинобудування, енергетики, літакобудування, досліджень в області ядерних технологій і інших галузях. Китай має розробки в масовому виробництві товарів народного споживання, а також в питаннях залучення іноземних інвестицій

Отже, існують перспективи для співпраці двох країн. Однак важливою проблемою на сьогодні залишається досягнення співпраці між Україною і Китаєм на рівноправній основі. КНР за рахунок України і інших держав СНД задовольняє свою потреба в наукових дослідженнях, переманюючи окремих фахівців. Від цього українська економіка практично не отримує переваг. Щоб змінити ситуацію, Україні необхідно послідовно представляти в Китаї вітчизняні наукові розробки і в той же час планомірно відстоювати інтереси своїх вчених і підприємців.

Проаналізувавши особливості технологічного розвитку Китайської Народної Республіки, можна зробити висновок, що в країні проводиться досить ефективна інноваційна політика. Про успіхи інноваційної політики можна судити по спроможності підприємств як головних суб'єктів ринку впроваджувати і виробляти інновації. В Китаї значно більше успішних компаній, що використовують інновації. Виросли вони в основному завдяки державним науково-дослідним інститутам. На даному етапі для КНР головною метою має стати усунення залежності від імпорту технологій, а також боротьба з соціальними протиріччями. Адже будучи найбільшим в світі експортером, Китай продовжує залишатися країною, в якій значна частина населення живе на дохід нижче, ніж 2 дол на день (близько 46,7% населення країни) [60]. За таких умов, пріоритетним завданням для інноваційної політики має стати розвиток освіти в країні, нарощування наукового потенціалу і підготовка висококваліфікованих кадрів. Китай відкрито і зацікавлений у взаємовигідній співпраці з Україною, і воно можливо. У КНР є успішний досвід залучення інвестицій, який корисний для України. але, прагнучи вийти на ринок Китаю, Україна повинна відстоювати свої інтереси і стимулювати інноваційну діяльність в межах держави. На даному етапі вкрай важливою є державна підтримка інноваційної діяльності в Україні, розвиток інновацій має стати одним з пріоритетних напрямків для держави.

Слід зауважити, що досягнення китайської економіки відбуваються завдяки проведенню традиційної для країни «політики малих кроків», яка сприяє стабільності і планомірному розвитку країни, та підвищенню інвестиційної активності. Проте, слід підкреслити, що режим правління у Китаї дозволяє йому швидко здійснювати радикальні зміни та домагатися успіху і значних економічних результатів. Це свідчить про те, що Китай займає провідне місце (є лідером) серед потужних економік світу. Завдяки цьому ця країна має потужний вплив як на розвинені країни, так і країни, що розвиваються.

За прогнозами розвитку світової економіки до 2030 р. Китай буде найпотужнішою державою світу за рівнем зростання ВВП, кількістю населення, витратам на оборону та рівнем технологічного інвестування. При цьому до 2030 р. Китай та Індія будуть мати рівень зростання в сто разів вищий за країни Європи за період у десять разів менший [47, с.23]. Враховуючи сучасні тенденції аналіз індексу світового впливу, який раніше передбачав лише оцінку ВВП, кількість населення, На сучасному етапі до визначення рівня впливу країни на розвиток світової економіки додатково включено рівень розвитку охорони здоров'я, освіти та дієвість методів управління. За цим індикатор значення індексу світового впливу Китаю, Індії та США будуть приблизно однаковими. Але все ж таки частка Китаю на 4-5 відсоткові пункти прогнозується нижче від частки США. На основі вищезазначеного, можемо констатувати, що Китай є перспективним партнером для України. За останній період співробітництво між Україною та Китаєм значно поглибилось, незважаючи на загострення глобальної та регіональної конкуренції, посилення боротьби за нові ринки збуту та природні ресурси [48].

Стратегічний характер партнерства України з КНР має, насамперед, економічне підґрунтя, тому на розвиток міжнародних економічних між Україною та Китаєм впливатимуть процеси, пов'язані зі змінами у внутрішній економічній політиці Китаю. У середньостроковій перспективі можна прогнозувати подальше посилення міжнародної економічної та політичної конкурентоспроможності КНР і підвищення її активності у глобальних і регіональних процесах. За умови проведення цілеспрямованої та системної зовнішньоекономічної політики, українсько-китайське співробітництво сприятиме вирішенню Україною аналогічних завдань з модернізації економіки. Основними напрямками співробітництва можуть бути: складне машинобудування; розвиток агропромислового комплексу; фінансування інфраструктурних проєктів.

Отже, поглиблення міжнародних відносин з Китаєм та підтримка

вектору економічної політики дозволить Україні стимулювати додаткове інвестування в підтримку та розвиток країни, зміцнити науково-технічний потенціал за рахунок інноваційного розвитку. Зауважимо, що на сучасному етапі розвитку світової економіки саме країни Азіатсько-Тихоокеанського регіону стають «локомотивами» руху. У цьому контексті доцільним є інтенсифікація економічного співробітництва через нівелювання перешкод на шляху бізнесу двох країн, налагодження гуманітарного, культурного та наукового співробітництва двох країн.

Китайські економісти вважають, що початок цієї війни було закладено в положеннях зеленої книги «Зроблено в Китаї 2025». Книга декларує основні пункти виходу Китаю на провідні позиції в світі до 2025 року.

До 2030 китайці збираються домінувати в біотехнологіях, аерокосмічній галузі, у виробництві роботів, електромобілів, сільгосптехніки і залізничному устаткуванні. Не кажучи вже про класичні китайських збірках скопійованих світових брендів.

Переваги співпраці України і Китаю. Серед основних тез вигідного співробітництва України з Китаєм:

- 1) Успішне зростання українського аграрного сировинного імпорту в Китай (зерно, олію, молочна продукція).
- 2) Величина внутрішнього ринку Китаю і відповідну кількість споживачів.
- 3) Інвестиції та кредити з боку Китаю без політичних вимог, на відміну від вимог МВФ і ЄС.
- 4) ЗВТ передбачає ряд преференцій не тільки в торгівлі, що дає можливість зростання для українських фірм.
- 5) Відкриття китайських складальних цехів в Україні для більш вигідного виходу готової продукції в ЗВТ і на інші торгово-виробничі конгломерати з рештою світу.
- 6) Технологічні інновації китайських і українських вчених припускають співробітництво в сфері електроніки, робототехніки та смарт-

пристроїв (більш вигідні умови для українських стартапів в Китаї, ніж в ЄС і Америці) [58].

Особливості співробітництва з Китаєм у сфері інноваційної діяльності дають можливість виокремити головні напрями підвищення інноваційного потенціалу України.

3.3 Підвищення інноваційного потенціалу національної економіки в умовах активізації співробітництва

Перехід на інноваційну модель розвитку економіки України є практично єдиним ефективним засобом подолання наслідків фінансово економічної кризи. Саме криза продемонструвала всю безперспективність орієнтації на експортно сировинну модель, причому перехід до розвитку економіки на принципах інноваційності залежить від ефективності зусиль як держави, так і бізнесу [70].

Вплив інновацій на соціально економічний розвиток в сучасному світі помітно зростає. Це може привести до радикальних структурних змін в економіки і суспільстві, а також істотно вплинути на весь ланцюжок створення вартості - від постачальників до кінцевих споживачів. У той же час інноваційна політика залежить від різних підсистем загальної соціально економічної системи, чиї структурні характеристики і механізми управління впливають на політичні процеси і багато в чому зумовлюють відповідні результати. Це означає, що в будь-якій державі необхідно розробити послідовний, міждисциплінарний, гнучкий набір політичних інструментів в сфері інновацій та пов'язаної з нею діяльності. Розвинені країни активно використовують інновації в конкурентній боротьбі на світових ринках. До них поступово наближаються швидко країни, що розвиваються, зокрема деякі азійські держави.

Для України практична реалізація курсу на широке використання інновацій, як і в попередні десятиліття, залишається одним з найважливіших викликів. Під впливом структурно технологічних зрушень, які відбувалися в роки незалежності, причому в основному стихійно, головні механізми зростання продовжували концентрується в групі галузей, чия конкурентоспроможність переважно за висить від використання екстенсивних факторів виробництва, вимагає щодо невисокого рівня інноваційної активності та ґрунтується на експорті сировинних товарів і продукції нижчих виробничих переділів. Щоб ефективно брати участь в процесах глобальної трансформації світової економіки, Україна необхідно в найкоротші терміни подолати поширилися в останні два десятиліття тенденції примітивізації промислового виробництва і загальної деіндустріалізації, забезпечити структурну перебудову економіки в напрямку збільшення частки виробництв з високим рівнем доданої вартості, сформувати конкурентоспроможні інноваційно орієнтовані промислові комплекси, чия продукція буде конкурентоспроможною як на внутрішніх, так і на зовнішніх ринках. Тільки забезпечивши вирішення цього завдання, можна буде реально рухатися на шляху диверсифікації економіки, створити надійні передумови для переходу до стійкого економічного зростання. Особливу роль у вирішенні цього завдання повинні зіграти розробка і реалізація ефективної державної інноваційної політики, найважливішим елементом якої є формування відповідного інституційного середовища, що включає різні інструменти, механізми і інститути, орієнтовані на стимулювання технологічної модернізації та інноваційний розвиток економіки України.

Світове економічне зростання, що дозволяє наповнити підприємницьким змістом господарську діяльність, залежить від якості і кількості факторів виробництва, а також від можливостей науки брати участь у формуванні новітніх технологій. вплив цих факторів сприяє розвитку інноваційного потенціалу держави і суб'єктів бізнесу. У науковій діяльності університетів першочерговим завданням є створення необхідних ринком

перспективних технологій. Спільно з вирішенням цього завдання університети повинні брати активну участь в процесі капіталізації одного з найбільш значущих параметрів - людська праця. Це важливо, оскільки саме людський капітал і рівень його якості представляють основний фактор розвитку інноваційних підприємств в умовах глобальної світової економіки.

Процеси глобалізації постійно вносять зміни в розвиток ринкових структур, в рамках яких виникає модифікація конкурентного простору, з'являється більше малих і середніх підприємств. Крім того, з кінця 20-го століття стрімко зростає кількість високотехнологічних підприємств, що характеризуються високим рівнем інвестицій в НДДКР, значною кількістю працівників з вищою освітою, виробництвом товарів, заснованих на прогресивних і унікальних інноваційних технологіях.

Внаслідок цього змінюються вимоги сучасної економіки до підготовці випускників університетів. З цієї причини необхідно відходити від програм з вузькою спеціалізацією знань і розширювати область освоєння студентами знань шляхом комбінації вивчення природних, економічних і технічних наук. фахівці, має таку підготовку, будуть затребувані як малими, так і великими підприємствами. Це дозволить інноваційним підприємствам завоювати нову позицію або утриматися на конкурентному ринку, схильному до впливу процесів глобалізації. Таким чином, глобалізація, впливаючи на ринкові структури, викликає якісні зміни процесу формування людського капіталу і інтелектуально-креативних ресурсів суспільства [59].

Сучасні тенденції в інноваційній сфері не дають підстав для оптимізму, а подолання всіх проблем, що накопичилися можливо лише за умови формування стратегії інноваційного розвитку, що передбачає радикальні зрушення, насамперед, в моделі економічного розвитку України. Необхідною умовою для цього є розробка відповідної державної Стратегія, яку б підтримали всі зацікавлені сторони в суспільстві. така стратегія в разі її схвалення Верховною Радою України дозволить створити децентралізовану структуру процесу прийняття рішень, які будуть працювати на досягнення мети. Формування стратегії інноваційного розвитку передбачає радикальне

зміни в парадигмі розвитку України і відповідає необхідності переходу на європейський шлях розвитку. Вирішення цього завдання вимагає розробки методичного інструментарію, здійснення подальших системних аналітичних досліджень і проведення прогностичних оцінок, особливо в частині ідентифікації параметрів національної інноваційної системи. У той же час очевидно, що проведений аналіз стану інноваційного та науково технічного потенціалів України і розробка пропозицій щодо стимулювання інноваційної активності дозволяють прояснити деякі наслідки реалізації тих чи інших заходів і здійснити прогностичні оцінки їх впливу на хід соціально економічних перетворень в Україні.

Слід зазначити, що нам необхідно створити постійну незалежну систему моніторингу інноваційної діяльності на державному рівні. Регулярний моніторинг дослідження інноваційної діяльності повинні стати основним джерелом інформації про стан і перспективах розвитку інноваційної сфери в Україні. Застосовуваний інструментарій допоможе виявити слабкі і сильні сторони не тільки країни загалом, а й окремих регіонів України, оцінити існуючі тенденції і розробити заходи щодо вдосконалення регіональної науково-технологічної та інноваційної політики.

Необхідно провести аналіз наукової системи України з залученням міжнародних експертів. Результатом цього аналізу будуть конкретні пропозиції по об'єднанню або переміщенню ресурсів сфери досліджень і розробок в ті галузі, які важливі для національної економіки, і зміцненню конкурентоспроможних позицій країни на світовому ринку.

У сучасній глобальному середовищі гонку озброєнь часто розглядають як реально форму і дієвий фактор інноваційного розвитку. Це справедливо як для окремої країни, так і для світу в цілому. З урахуванням ситуації, що в даний час в Україні ситуації, орієнтація на створення і виробництво різних видів військової техніки та озброєння в певній мірі може прискорити розвиток інноваційних процесів у вітчизняній економіці. Разом з тим для успішності такої стратегії надзвичайно важливо мати на увазі, що реалізовувати її потрібно виключним видом з перспективою виходу готової

продукції на зовнішні ринки, оскільки замикання тільки на внутрішньому споживанні, як правило, призводить до нераціонального використання коштів і, що найгірше, до макроекономічної нестабільності. Про це переконливо свідчить негативний досвід країн, які свого часу обрали шлях виготовлення озброєння і військової техніки переважно, але для внутрішнього ринку. Крім того, слід враховувати, що налагодження виробництва військової техніки та озброєння в першу чергу повинно бути орієнтоване на застосування інноваційних розробок, в основу яких покладені результати вітчизняних наукових досліджень і конструкторських робіт. Тільки в цьому випадку у нас буде шанс уникнути технологічної залежності країни та ефективно але підтримувати сприятливу макроекономічне середовище.

На нашу думку, необхідно виокремити декілька напрямів інноваційної діяльності, котрі дозволять економіці України досягти нового якісного рівня на основі оптимального використання потенційних можливостей щодо інноваційного розвитку (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Напрями інноваційного розвитку національної економіки

Джерело: побудовано авторами на основі [59]

Інновації та розвиток суспільства. Інноваційні технології в соціальній сфері повинні складати основу сучасної соціальної політики, яку умовно можна розділити на дві головні складові: перша пов'язана з захищеністю людини в сфері праці, друга - з соціальною підтримкою вразливих верств населення і спрямуванням їх діяльності на інноваційну активність. Отже, саме для цих двох сфер потрібно чітко позначити перспективні шляхи застосування інновацій, розробити конкретні заходи їх практичного впровадження на основі формування методології їх оцінки в умовах орієнтації на соціогуманітарний розвиток глобального середовища. У країнах, які дотримуються інноваційно тих технологічного напрямку розвитку, знання стають головним нематеріальним активом, капіталом, який дає можливість забезпечувати зростання обсягів виробництва, підвищувати якість послуг, збільшувати рівень конкурентоспроможності країни і прискорювати соціальний прогрес в суспільстві. У Національній доповіді виділені п'ять напрямків соціальних інновацій, які передбачають прискорення процесу переходу економіки України на інноваційні рейки.

Реалізація освітньо-кваліфікаційних чинників інноваційної діяльності в Україні. В рамках цього напрямку слід забезпечити відповідність якості освіти вимогам інноваційної економіки завдяки посиленню взаємодії між університетським, академічним і галузевим секторами науки (спільні дослідницькі проекти, магістерські програми та ін.).

Потребує збалансування система підготовки кадрів. Необхідно також сприяти розвитку системи безперервної освіти і посиленню інноваційної активності як роботодавців, так і працівників.

Для цього доцільно на основі рішення уряду про створення Національного агентства щодо забезпечення якості вищої освіти якомога швидше почати розробку вимог до якості вищої освіти; активізувати процес впровадження інноваційних технологій і форм організації процесу навчання; залучати соціальних партнерів до оснащення шкіл комп'ютерами та високошвидкісним доступом до Інтернету; забезпечувати реструктуризацію системи підготовки кадрів в регіональному розрізі, координуючи діяльність

вищої та професійної освіти з бізнесом; заохочувати бізнес-середовище створювати стипендіальні фонди для талановитої молоді.

Інноваційні напрямки політики доходів. Основна ідея цього напрямку полягає в зрівнянні соціальної та інноваційної функцій політики доходів. Досягти його можна стимулюванням інноваційної діяльності через податкові механізми і скасування обмежень заробітної плати «згори». Це в свою чергу, призведе до диференціації доходів, запустить механізм «соціальних ліфтів», підвищить соціальну мобільність населення, знизить економічно необгрунтовану нерівність в доходах і тим самим посилить соціальну функцію політики доходів з одночасним стимулюванням інноваційного розвитку.

Політика забезпечення використання результатів міграції в інтересах інноваційного розвитку. Її основними складовими є:

1) запобігання виїзду вчених і заохочення української молоді, яка здобуває освіту за кордоном, повертатися на батьківщину. Досягти цієї мети можна шляхом залучення вітчизняних вчених до виконання міжнародних проектів без виїзду за кордон; розширення системи грантів для обдарованої молоді, рекрутування вихідців з України з відповідною кваліфікацією; спрощення процедури нострифікації іноземних дипломів про науковий ступінь або кваліфікацію;

2) заохочення іноземних студентів залишатися в країні після завершення навчання. Це досягається спрощенням процедури отримання громадянства України для іноземців, які здобули освіту в українських вузах;

3) сприяння реалізації потенціалу трудових мігрантів, які повертаються в Україну, іммігрантів і внутрішньо переміщених осіб досягається введенням спеціальної програми по стимулюванню самозайнятості та мікропідприємництва для осіб, які повертаються після трудової діяльності за кордоном; спрощенням доступу іммігрантів до працевлаштування, послуг охорони здоров'я та освіти; посиленням інформування іммігрантів з приводу державних програм інтеграції і механізмів захисту від дискримінації.

Інновації на ринку праці і національна політика зайнятості.

Основними факторами інноваційної трансформації зайнятості є: багаторівнева конкуренція робочої сили, роботодавців і організаційно правових форм їх взаємодії; конструктивний рівень довіри між соціальними партнерами; поглиблення поділу праці на старі і нові технології; спеціалізація науково-інженерно-технологічного потенціалу з доступом до відповідних глобальних систем атестації персоналу; оптимізація фінансових механізмів залучення до винахідництва та раціоналізаторства; ефективна підтримка підприємницьких новацій; власна активність суб'єктів соціальної інноватики; національна модель державної політики інноваційної трансформації зайнятості; зняття бар'єрів інвестиційної привабливості розвитку людського капіталу і нових форм його реалізації в сфері зайнятості.

Передбачається, що найбільш ймовірними соціальними новаціями в сфері зайнятості в перспективі стануть:

- публічно-приватне партнерство зі створення робочих місць;
- інноваційні форми забезпечення гнучкості зайнятості в поєднанні з соціальними технологіями нагляду, фіксації та реєстрації стану, умов і безпеки зайнятості;
- поширення аутсорсингу, аутстафінгу та лізингу працівників;
- модернізація соціального діалогу від класичної формули «державна - бізнес - профспілки» до ширшого формату «державна - бізнес - суспільство, місцева громада»;
- перехід від політики соціальної підтримки в сфері зайнятості до політики гнучкою активного захисту зайнятості;
- наскрізна комплексна програма професійної орієнтації;
- інноваційні технології транзиту молоді на ринок праці;
- технології сприяння зайнятості та соціально-професійної реабілітації безробітних;
- програми активного залучення економічно неактивного населення;

- технології в професійному навчанні, дозволяють компенсувати частина витрат за рахунок надання фіксованої державної допомоги на визначених умовах;
- стимулювання професійної і територіальної мобільності;
- нові форми маятникової і вахтової трудової міграції;
- інноваційні робочі місця: телеработа на основі онлайн-комунікацій, модернізована робота вдома, коворкінг.

Інноваційний розвиток соціальних послуг. Цей напрямок має три основні складові. По-перше, організація і фінансування інноваційного розвитку соціальних послуг припускають: інтеграцію всіх видів соціальної підтримки в єдину комплексну систему; перехід від фінансування установ до фінансування послуг; поширення практики соціального замовлення; впровадження механізмів державно-приватного партнерства; розширення автономії органів місцевого самоврядування з надання соціальних послуг; створення правових і економічних умов для розвитку ринку соціальних послуг. По-друге, єдиним принципом надання соціальної підтримки та послуг є реальні потреби клієнта, а не його приналежність до певної категорії; пріоритет мають ті види підтримки, які сприяють використанню наявного потенціалу клієнта і спрямовані на соціальне залучення та реалізацію його економічної активності; стандарти послуг повинні розроблятися на основі кращого світового досвіду з урахуванням потреб клієнтів. По-третє, інноваційний розвиток соціальних послуг повинно ґрунтуватися на інформаційно-комунікаційних технологіях, ефективній системі обміну інформацією, передових технологіях оцінювання, на базі створення в офісах з обслуговування клієнтів «дружньої інфраструктури».

Таким чином, національним економікам, реалізуючи доктрину побудови інноваційного суспільства, необхідно фокусувати свої дії на систематизації процесів, що відбуваються в світовому співтоваристві. Інвестування тільки в окремі підсистеми або елементи національної інноваційної системи не є ефективним вирішенням завдань інноваційної політики. Для збалансованого розвитку і динамічного економічного

зростання необхідно забезпечити умови функціонування процесів придбання, створення і дифузії нових знань. Такі умови дозволять розвивати інноваційну систему національної економіки, генерувати інноваційні зміни в економічній системі, які в свою чергу будуть сприяти технологічному оновленню та модернізації системи виробництва в суспільстві. Тому зусилля держави необхідно направляти на створення механізмів і інструментів формування цілісної адаптивної інноваційної системи національної економіки, здатної бути гнучкою і динамічною в турбулентному середовищі.

Висновки до розділу 3

У цьому розділі була приділена увага підвищенню інноваційного потенціалу з урахуванням іноземного досвіду.

Розглянуто позитивний досвід зарубіжних країн. Виділено певні ефективні практики, які можемо використати у національній економіці. Запропоновано удосконалити шляхи збільшення частки інноваційного фактору.

Систематизовано конкретні передумови та перспективи активізації інноваційної діяльності на мікрорівні. Проаналізовано основні економічні умови для здійснення інноваційної діяльності підприємства, які обов'язково функціонують комплексно і взаємозумовлено, як одна зі складових інноваційної діяльності.

Узагальнено ключові проблеми, пов'язані з інноваційною діяльністю в Україні.

Для збалансованого розвитку і динамічного економічного зростання необхідно забезпечити умови функціонування процесів придбання, створення і дифузії нових знань. Такі умови дозволять розвивати інноваційну систему національної економіки, генерувати інноваційні зміни в економічній системі, які в свою чергу будуть сприяти технологічному оновленню та

модернізації системи виробництва в суспільстві. Тому зусилля держави необхідно направляти на створення механізмів і інструментів формування цілісної адаптивної інноваційної системи національної економіки, здатної бути гнучкою і динамічною в турбулентному середовищі.

ВИСНОВКИ

Результати дослідження дозволяють зробити наступні висновки та надати пропозиції, а саме:

Інноваційний потенціал передбачає реальну або ймовірну спроможність підприємства виконувати цілеспрямовану роботу у сфері розробки, виробництва й упровадження інноваційного продукту або процесу.

Ефективна реалізація інноваційного потенціалу України в умовах глобалізації значною мірою залежить від об'єднання зусиль з іншими державами.

На жаль, у державній інноваційній політиці України необхідно прийняти нові виклики, адаптувати інноваційну систему до умов глобалізації і намагатися знайти своє місце у світовому інноваційному просторі. Саме інновації є основою підвищення міжнародної конкурентоспроможності на глобальних ринках, ефективним засобом завоювання нових сегментів ринку та прискорення економічного зростання країни.

З метою сприяння поживленню інноваційної діяльності доцільним є активний розвиток банківського сектору в частині залучення цільових інвестицій, вигідного вкладення вільних фінансових коштів підприємств, фінансування перспективних науково-технічних досягнень. Адже частка банківського сектору в фінансуванні інновацій є занадто низькою.

Крім того, низьким є й рівень бюджетного фінансування інноваційної діяльності. Доцільним також є подальше залучення іноземних інвестицій в інноваційний сектор. Проте, зважаючи на світову фінансову кризу та нестабільність вітчизняного податкового законодавства, політичної та економічної ситуації, іноземні інвестори суттєво знижують свою ділову активність на вітчизняних ринках.

Розгляд сучасного стану інноваційної діяльності вітчизняних підприємств надає можливість сформулювати інноваційну стратегію та визначити напрями інноваційної діяльності, стратегічні інноваційні цілі та інноваційну програму дій підприємства, спрямовану на реалізацію його загальних стратегічних завдань щодо формування, забезпечення та розвитку інноваційного потенціалу в найближчій перспективі.

Процеси глобалізації постійно вносять зміни в розвиток ринкових структур, в рамках яких виникає модифікація конкурентного простору, з'являється більше малих і середніх підприємств. Крім того, з кінця 20-го століття стрімко зростає кількість високотехнологічних підприємств, що характеризуються високим рівнем інвестицій в НДДКР, значною кількістю працівників з вищою освітою, виробництвом товарів, заснованих на прогресивних і унікальних інноваційних технологіях.

Вплив інновацій на соціально економічний розвиток в сучасному світі помітно зростає. Це може привести до радикальних структурних змін в економіці і суспільстві, а також істотно вплинути на весь ланцюжок створення вартості - від постачальників до кінцевих споживачів. У той же час інноваційна політика залежить від різних підсистем загальної соціально економічної системи, чиї структурні характеристики і механізми управління впливають на політичні процеси і багато в чому зумовлюють відповідні результати.

Впровадження інновацій є головним чинником ефективності функціонування підприємств та, як наслідок, розвитку національної економіки в цілому. З метою підвищення інноваційної активності необхідно:

- 1). забезпечити спрямованість державної економічної політики на реалізації моделі економіки, що базується на високотехнологічних галузях з пріоритетом розвитку інноваційної сфери;
- 2). розвивати інфраструктуру ринку інновацій;
- 3). підвищити якість управління інноваційною діяльністю;

4). підтримувати провідних вчених та наукові колективи, які здатні забезпечити високий рівень освіти, необхідний для ефективного ведення інноваційної діяльності;

5). досліджувати світовий досвід стимулювання інноваційної активності та адаптувати його до вітчизняних умов розвитку національної економіки і впроваджувати у промисловість.

Стратегічний характер партнерства України з КНР має, насамперед, економічне підґрунтя, тому на розвиток міжнародних економічних між Україною та Китаєм впливатимуть процеси, пов'язані зі змінами у внутрішній економічній політиці Китаю. У середньостроковій перспективі можна прогнозувати подальше посилення міжнародної економічної та політичної конкурентоспроможності КНР і підвищення її активності у глобальних і регіональних процесах. За умови проведення цілеспрямованої та системної зовнішньоекономічної політики, українсько-китайське співробітництво сприятиме вирішенню Україною аналогічних завдань з модернізації економіки. Основними напрямками співробітництва можуть бути: складне машинобудування; розвиток агропромислового комплексу; фінансування інфраструктурних проектів.

Світове економічне зростання, що дозволяє наповнити підприємницьким змістом господарську діяльність, залежить від якості і кількості факторів виробництва, а також від можливостей науки брати участь у формуванні новітніх технологій. вплив цих факторів сприяє розвитку інноваційного потенціалу держави і суб'єктів бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Юхновська Т. М. Національні особливості наукового потенціалу в контексті міжнародних показників. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2009. Т. 1. № 5. С. 242-245.
2. Друкер П. Бизнес и инновации / Пер. с англ. К. С. Головинского. Москва : Вильямс, 2007. 432 с.
3. Глобалізація та економічний розвиток. URL: https://studopedia.su/16_141994_ponyattya-osnovni-chinniki-ta-formi-proyavu-ekonomichnoi-globalizatsii.html
4. Амосенок Э. П., Баженов В. А. Интегральная оценка инновационного потенциала регионов России. Регион: экономика и социология, 2006. №2. С. 136-142.
5. Аниконов Н. Б., Бабков А. Г. Инновации в системе экономического развития. Инновации, 2004. №5. С. 21-30.
6. Большой экономический словарь / Под ред. А.Н. Азрилияна. М.: Ин-т новой экономики, 2007.
7. Большая экономическая энциклопедия. М.: Эксмо, 2007.
8. Костерова Р. Я. Оценка уровня рационального использования экономического потенциала региона. Регион: экономика и социология, 2005. №1. С. 192-198.
9. Москвина О. С. Инновационный потенциал как фактор устойчивого развития региона. URL: <http://www.vsca.ac.ru/newsite/jon/30/agt30-02plip>.
10. OECD. Science, Technology and Scoreboard, 2003.
11. Портер М. Конкуренция. М.: Вильямс, 2006.
12. Портер М. Конкурентная стратегия. М. 2005.
13. Пушкаренко А.Б., Веснина Л.В. Разработка экспресс-диагностики инновационной системы региона. Инновации, 2006. №8. С. 102-106.
14. The Global Competitiveness Report. 2005. URL: <http://www.cordis.lu>.

15. The European Innovation Scoreboard. 2005. URL: <http://www.cordis.lu>
16. Глобальна економіка : [навч. посіб.]. П.П. Мазурок, Б.М. Одягайло, В.В. Кулішов, О.М. Сазонець. Львів : Магнолія. 2009. 208 с.
17. Левківський О.В. Вплив глобалізаційних процесів на реалізацію інноваційного потенціалу економіки України. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. №19. С. 28 – 32.
18. The Global Innovation Index 2017. URL: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2017.pdf.
19. 2017 KOF Index of Globalization. URL: http://globalization.kof.ethz.ch/media/filer_public/2017/04/19/rankings_2017.pdf
20. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
21. Наукова та інноваційна діяльність України : статистичний збірник. Київ : Державний комітет статистики України, 2016. 257 с.
22. Наукова та інноваційна діяльність у 2014 році: статистичний збірник. «Інформаційно-видавничий центр Держстату України», 2014 URL: http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publnauka_u.htm.
23. Копець Г.Р. Встановлення основних факторів розвитку інноваційної діяльності підприємства. Проблеми економіки та управління. 2007. №582. С. 197 – 202.
24. Йохна М.А. Економіка і організація інноваційної діяльності: Навчальний посібник. Академія, 2005. 400 с.
25. Захарін С.В. Інноваційна активність промислових підприємств. Економіка і прогнозування. 2006. №3. С. 80-98.
26. Турило А.М. Проблеми активізації інноваційної політики та шляхи їх подолання. Вісник КТУ. 2010. Вип. 26. С. 316-319.
27. Близнюк Т.П. Инновационная деятельность предприятия и её составляющие. Бизнес-информ. 2007. №1(9). С. 71-74.
28. Галазюк Н.М. Інноваційна діяльність в Україні: проблеми та шляхи її активізації. Управління інноваційним процесом в Україні: налагодження

взаємодії між учасниками : тези доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції, МІРУ-2014, 22-23 травня 2014 р. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2014. С.16-17.

29. Бондаренко А.М. Шляхи активізації інноваційної діяльності підприємств. Молодий вчений: наук. журнал, серія: Економічні науки: Видавничий дім «Гельветика», Херсон. 2015. Вип. 2(17). С. 113-116.

30. Ганущак Л.М. Шляхи використання зарубіжного досвіду управління інноваційним потенціалом підприємств в Україні. Актуальні проблеми економіки. 2006. № 4 (58). С. 135-142.

31. Зінько Н. Інструменти стимулювання інноваційної діяльності (на прикладі Індії, Ірландії, Сінгапуру, Фінляндії, Японії). Регіональна економіка. 2006. № 4. С.220-226.

32. Галица И.А. Система стимулирования инноваций. Фондовый рынок. 2008. № 31. С. 18-21.

33. Денисенко М.П. Інноваційна діяльність підприємств України: суть, оцінка та напрями активізації. Проблеми науки. 2008. № 6. С.9-17.

34. Моренова Н.Ю. Міжнародний кооперативний рух у глобалізованій економіці. URL: <http://mev.lac.lviv.ua/downloads/vyklad/fedor/stat/6.pdf>.

35. Степаненко Н.В. Джерела та проблеми фінансування інноваційної діяльності в Україні. Макро та мікроекономічні аспекти інноваційної діяльності. Прометей. 2010. №2 (32). 79 с.

36. Інновації в Україні: Європейський досвід та рекомендації для України. Том 3. Інновації в Україні: пропозиції до політичних заходів. Фенікс, 2011. 76 с.

37. Steger M. B. Globalization: a Very Short Introduction. Manfred B. Steger. New York : Oxford University Press, 2003. 147, [28] p.

38. Freeman C. The National System of Innovation in Historical Perspective. C. Freeman. Cambridge Journal of Economics. 1995.

39. Брукинг Э. Интеллектуальный потенциал: ключ к успеху в новом тысячелетии. Пер. с англ. под. ред. Л. Н. Ковалик. Санкт-Петербург : Питер, 2001. 287 с.
40. Портер М. Конкуренция. пер. с англ. – Санкт-Петербург : Вильямс, 2003. 495 с.
41. Котлер Ф. Основы маркетинга / Ф. Котлер ; пер. с англ., общ. ред. и вступ. ст. Е. М. Пеньковой. Москва : Прогресс, 1990. 736 с.
42. Бурда А. І. Методичні підходи до оцінювання впливу складників тріади потенціалу на сталий розвиток підприємства. Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19.12. С. 141-153.
43. Коренков О. В. Виробничий потенціал як складова частина потенціалу підприємства. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Економічна». 2006. № 565. С. 186-190.
44. Киселев В. Н., Рубвальтер Д. А., Руденский О. В. Инновационная политика и национальные инновационные системы Канады, Великобритании, Италии, Германии и Японии. Информационно-аналитический бюллетень ЦИСН. 2009. № 6. С. 3–72.
45. Меркушева А. Е. Аналіз світового досвіду підтримки інноваційної діяльності. Молодий вчений. 2017. №5. С. 202-204. URL: <https://moluch.ru/archive/139/39096/>
46. Глобальные тенденции 2030: альтернативные миры. Национальный совет по разведке, 2019. 169 с.
47. Щодо окремих питань розвитку економічного співробітництва України та Китаю в сучасних умовах". Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://old2.niss.gov.ua/articles/1359/>.
48. Ілляшенко С.М. Інноваційний менеджмент : підручник. Суми : ВТД Університетська книга, 2010. 334 с.
49. Шумпетер Й. А. Теория экономического развития. Капитализм, социализм и ... конъюнктуры. М. : Прогресс, 1982. 455 с.

50. Kraft J., Kraftová I. The influence of globalization on market structure and competitive advantage of selected economies. Conference proceedings: 3rd Central European Conference in Regional Science (CERS), October 7th-9th, 2009, Košice, Slovak Republic. p. 531-546.

51. Kraft J., Kraftová I. The Support of Technology Development in Imperfect Competition. (Selected Aspects Focused on SMEs in the Czech Republic.) *Studia Universitatis Babeş Bolyai. Negotia* Vol. 54 (2009) No. 4, p. 53-70.

52. Kraft J., Zaytsev A., Baranov V. Globalization and Innovative Factors of the Enterprises Development. Proceedings of the 9th International Conference Liberec Economic Forum 2009. p. 193-200. Liberec: TUL, 2009. ISBN 978-80-7372-523-5.

53. Na cestě k Evropskému prostoru vysokoškolského vzdělávání (Pražské komuniké). URL: www.msmt.cz.

54. OECD: Understanding Economic Growth. Paris : OECD, 2004, p. 3. ISBN-92-64-019332.

55. OECD: OSLO MANUAL. Final draft of the third edition, JULY 5, 2005. URL: www.oecd.org/bookshop/.

56. Крафт Й. Глобализация и развитие инновационной системы национальной экономики. *Вопросы инновационной экономики*. 2015. Том 5. № 3. с. 79-94. doi:10.18334/inec.5.3.588.

57. Перспектива преференцій участі України в стратегії – «Один пояс, один шлях» і «Морський шовковий шлях». URL: <https://biz.censor.net/r3108151>.

58. Медведкина Е. А., Обухова М. И. Научно-техническое сотрудничество Украины и КНР: инновационный аспект. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності* = Theoretical and Practical Aspects of Economics and Intellectual Property : збірник наукових праць / ПДТУ. Маріуполь, 2010. Т. 2. С. 101-106.

59. Country tables: China, People's Republic of Key Indicators of Developing Asian and Pacific Countries. Hong Kong: ADB 2009. 2009. 125 p. URL: http://www.adb.org/Documents/Books/Key_Indicators/2009/Country.asp.

60. INNO-Policy Trend-Chart: China, 2008. URL: www.proinno-europe.eu/.../countryreports/Country_Report_China_2008.pdf.

61. Бергер Я. Инновационные перспективы Китая. Журнал «Отечественные записки». №3. 2008. URL: <http://www.stranaoz.ru/?numid=44&article=1678>.

62. Science & Technology Statistics Data Book 2007. Министерство науки и техники КНР. 2007. С. 13-14, 36-40. URL: <http://www.most.gov.cn/eng/statistics/2007/index.htm>.

63. OECD Reviews of innovation policy. China synthesis report. 2007. с.10, 13. URL: <http://www.oecd.org/LongAbstract/html>.

64. Technology and Innovation. Special Chapter Enterprises in Asia: Fostering Dynamism in SMEs / Key Indicators of Developing Asian and Pacific Countries. Hong Kong: ADB 2009. С. 50-63. URL: http://www.adb.org/Documents/Books/Key_Indicators/2009/Part-I.asp.

65. Анісімова О.М., Дідченко О.І. Особливості формування інноваційної інфраструктури. Проблеми розвитку внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. Сборник научных трудов. Донецк: ДонНУ, 2008. С. 665-661.

66. У Ди. Китай: движение к государству инновационного типа. Журнал «Человек и Труд». № 7. 2009. URL: http://www.chelt.ru/2009/7-09/udi_709.html.

67. Краснова В.В., Безчасная Т.В. Мировой опыт развития технопарков. Проблеми розвитку внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. Сборник научных трудов. Донецк: ДонНУ, 2008. С. 484-489.

68. Інноваційна Україна – 2020 : Національна доповідь ; [за ред. В.М. Гейця та ін.]. К. : НАН України, 2015. 336 с.

69. Rising innovation in China. China innovation ecosystem development report 2019. 68. URL: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/cn/Documents/innovation/deloitte-cn-innovation-china-innovation-ecosystem-report-en-191101.pdf>.

70. Shen Z., Siraj A., Hongbing J., Zhu Y., Li J. Chinese-Style Innovation and Its International Repercussions in the New Economic Times. *Sustainability*. 2020. Vol. 12. No. 1859. doi:10.3390/su12051859.

71. Innovative China : New Drivers of Growth. The World Bank and the Development Research Center of the State Council, P. R. China. Washington. 2019, 187 p.

Декларація академічної доброчесності здобувача вищої освіти ЗНУ

Я, Шпунтова Анастасія Олександрівна, студентка 2 курсу освітнього рівня магістр, заочної форми навчання, економічного факультету, спеціальності 051 «Економіка» освітньої програми «Міжнародна економіка», адреса електронної пошти Anastasia.Swaaaag@yandex.ua,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Розвиток інноваційного потенціалу України в умовах глобалізації» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям *академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою* Інтернет-системи, а також на архівування роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____

Підпис _____

Шпунтова Анастасія Олександрівна

Дата _____

Підпис _____

Переверзева Анна Василівна